



LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Vi som överlevt helvetet”: Kvinnor i missbruk berättar om våld

Alva Larsson

Kandidatuppsats (SOPA 63)
VT 2019
Handledare: Carina Gallo

Abstract

Author: Alva Larsson

Title: *“We who survived hell”*: *Women in substance abuse narrate about violence*

[Translated title]

Supervisor: Carina Gallo

Assessor: Kristina Göransson

Violence against women with experience of substance abuse is a complex issue where both violence and substance abuse aggravate each other, creating social situations difficult to break up from. Social services tend only to categorise these women as substance abusers, concealing their status as victims of violence and leading to inadequate support. To further understand these women's experiences of violence, this study aimed to understand how exposure to violence is described within narratives by women with experience of substance abuse. A thematic narrative analysis was conducted on published stories where female substance abusers share their experience of exposure to violence. Narratives published by two Swedish organisations formed empirical data and were collected through purposeful and criterion sampling. The study's theoretical framework consisted of a radical feminist perspective on violence combined with intersectionality where the Breaking Up Stairs (BUS) was used to visualize difficulties faced by the target group. The study focused on how these women describe their experiences of violence and interactions with society's support and legal systems, as well as their experiences of telling their stories about violence. The study's results showed descriptions of violence normalization and double dependency from BUS. The manifestation of substances in combination with violence were described such as involuntary injections as a type of violence. Experiences with society's support and legal systems were reported as mainly negative with lack of rights being a central issue. Further belonging to disadvantaged categories was described to complicate access to good support. Narrating personal stories of violence in substance abuse was described as challenging when encountering previous experiences. Sharing their stories contributed to positive effects such as getting new perspectives on their experiences of violence exposure and reducing self-blame.

Key words: violence, women, substance abuse, support, narratives

Förord

Här vill jag rikta ett tack till de kvinnor med erfarenhet av våld och missbruk som har delat sina berättelser på olika sätt – ni bidrar med viktig kunskap och synliggörande. Var aldrig tysta. Tack till #utanskyddsnet och Linköpings Stadsmission för att ni har bidragit med att svara på mina frågor.

Ett stort tack till min handledare Carina Gallo för en kritisk blick och värdefulla diskussioner samt all uppmuntran under skrivandeprocessen.

Alva Larsson

Lund, juni 2019

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte	3
1.2 Frågeställningar.....	3
2 Kunskapsläget	4
2.1 Litteratursökning.....	4
2.2 Erfarenheter av våld hos kvinnor i missbruk	4
2.3 Erfarenheter av samhällets hjälpinstanser.....	6
2.4 Erfarenheter av att berätta om våld.....	7
3 Teoretiska utgångspunkter	10
3.1 Val av teoretiska utgångspunkter.....	10
3.2 Strukturellt perspektiv på våld.....	11
3.3 Intersektionalitet.....	12
3.4 Uppbrottstrappan.....	12
4 Metod och metodologiska överväganden	15
4.1 Narrativ analys av publicerade berättelser	15
4.2 Urval.....	15
4.3 Tematisk narrativ analys	17
4.4 Metodens förtjänster och begränsningar	18
4.5 Metodens tillförlitlighet.....	20
4.5.1 Förståelse	20
4.5.2 Intern och extern reliabilitet.....	20
4.5.3 Intern och extern validitet.....	21
4.6 Forskningsetiska överväganden	22
5 Resultat och analys	25
5.1 Erfarenheter av våld.....	25
5.1.1 Våld som ett normalt inslag	25
5.1.2 Våld och dubbelt beroende.....	28
5.1.3 Våldets och drogernas samspel.....	30
5.2 Erfarenheter av samhällets hjälpinstanser.....	33
5.2.1 Bristande hjälp	33
5.2.2 Avsaknad av rättigheter.....	36
5.2.3 Ytterligare kategoritillhörighet försvarar.....	38
5.3 Erfarenheter av att berätta om våld.....	39
5.3.1 En utmaning och nya perspektiv	39
5.3.2 Avsäga skuld och söka upprättelse.....	41
6 Avslutande diskussion	44
7 Referenslista	47

1 Inledning

Våld har länge varit känt i miljöer där missbruk förekommer och våldet i dessa kretsar normaliseras ofta (Birath et al. 2013; Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Våld kan definieras som varje handling från en person som skadar, kränker, smärtar eller skrämmer en annan människa, eller får denna person att avstå från att göra saker som hen vill eller göra något mot sin vilja (Isdal 2001). Forskning om missbrukares situation och eventuella våldsutsatthet har länge saknat ett genusperspektiv (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Swift, Copeland & Hall 1996; Vannicelli & Nash 1984). Missbruk omnämns dessutom sällan som en strukturellt underordnad faktor vid intersektionella analyser, där maktordningar relaterade till klass, kön och samhällets syn på missbrukande personer korsas (Smirthwaite & Holmberg 2014). En sådan intersektionell analys kan ge en bättre förståelse av våldets påverkan för våldsutsatta kvinnor i missbruk (ibid.).

Inom socialtjänst och andra områden inom socialt arbete möter professionella ofta kvinnor med missbruk. Utsatthet för våld hos denna målgrupp är ofta mer komplex än andra våldsutsatta kvinnor (Jarnling 2004; Smirthwaite & Holmberg 2014). Svenska kvantitativa studier har visat att 91% av dessa våldsutsatta kvinnorna i missbruk inte har fått någon hjälp för sin våldsutsatthet (Birath et al. 2013), trots att 5 kap. 11 § i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) beskriver socialtjänstens särskilda ansvar för våldsutsatta kvinnor. Hos socialtjänsten riskerar missbrukande kvinnors våldsutsatthet att reduceras till en konsekvens av missbruket och de kategoriseras därmed till missbrukare snarare än till våldsutsatta i behov av stöd och skydd (Smirthwaite & Holmberg 2014). Inom socialtjänsten finns brister kring kombinerad kompetens kring våldsutsatthet och missbruk samt utvärderade interventioner för målgruppen (Socialstyrelsen 2011a; SOU 2006:65). Även de verksamheter som specialiserar sig på våldsutsatta, exempelvis kvinnojourer, saknar denna kompetens när våld och missbruk förekommer kombinerat (Jarnling 2004).

Enligt Birath et al. (2013) saknas ett helhetsperspektiv i Sveriges missbruksvård då vi bland annat saknar lämpliga interventioner för att minska risken för ytterligare

våldsutsatthet och trauman i missbruket. Fler studier betonar vikten av att arbeta med kvinnors erfarenheter av våld för en lyckad missbruksbehandling (Swift, Copeland & Hall 1996; Wadsworth, Spampneto & Halbrook 1995). Yrkesverksamma inom samhällets hjälpinstanser¹ som möter målgruppen behöver förbättra sitt bemötande och bli bättre på att uppmärksamma och förstå kvinnornas erfarenheter av våld. Därav är detta ett relevant forskningsområde för socialt arbete för att skapa bättre förståelse för hur vi bättre kan hjälpa våldsutsatta kvinnor i missbruk.

Efter #metoo-rörelsen 2017 syntes att våldsutsatta kvinnor bidrar med värdefull kunskap när de berättar om våldet, något som också påverkar maktrelationer och stärker deras röster (Loney-Howes 2018). Denna uppsats fokuserar på publicerade² berättelser där kvinnor i missbruk berättar om sina erfarenheter av våldsutsatthet, mer specifikt Linköpings Stadsmissions (2016) antologi *Ordet är mitt* och berättelser från målgruppens #metoo-upprop publicerade hos föreningen #utanskyddsnät (2017b). I antologin *Ordet är mitt* berättar sex kvinnor i missbruk om sina erfarenheter av våld i nära relationer. I berättelserna vid #utanskyddsnät är sexuellt våld centralt men våld beskrivs även generellt. Våld mot kvinnor utövas ofta av en närstående (Brottsförebyggande rådet 2017). Denna studie fokuserar dock på våld generellt, för att synliggöra variationer av det våld som kvinnor i missbruk utsätts för.

Trots att de två organisationerna har publicerat berättelserna och valt vad som ska lyftas fram, kan denna studie av berättelser fortfarande utforska utsattheten för våld och dess variation, konsekvenser och svårigheter. Studien kan på så sätt ge professionella som möter våldsutsatta kvinnor i missbruk ökad förståelse för utsattheten och hur de kan förbättra sitt bemötande, och dessutom förstå betydelsen av själva berättandet.

¹ Samhällets hjälpinstanser är i denna studie ett samlingsbegrepp för de institutioner som kvinnorna kommer i kontakt med till följd av våldsutsatthet, missbruk eller andra sociala problem.

² Med publicerad menas att berättelserna är tillgängliga för allmänheten att ta del av.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att skapa förståelse för hur våldsutsatthet beskrivs i publicerade berättelser där kvinnor i missbruk återger sina erfarenheter av våld.

1.2 Frågeställningar

- Hur beskrivs kvinnornas erfarenheter av våld?
- Hur beskrivs kvinnornas erfarenheter av samhällets hjälpinstanser?
- Hur beskrivs kvinnornas erfarenheter av att berätta om våld?

2 Kunskapsläget

2.1 Litteratursökning

För att hitta tidigare forskning om hur våldsutsatthet beskrivs bland kvinnor i missbruk har den avancerade sökfunktionen på databasen LubSearch och Lunds universitets bibliotekskatalog LUBcat använts. Fokus har varit att hitta presenterad forskning i vetenskapliga tidskrifter, avhandlingar och rapporter. Har inte artikeln funnits tillgänglig i fulltext på LUBsearch har sökning av artikeln gjorts på Googles sökmotor för vetenskapliga källor, Google Scholar. En vetenskaplig rapport³ har bifogats av dess författare efter kontakt, då materialet inte funnits tillgängligt vid biblioteken eller online. Refererade källor i relevant material har använts. Sökning på LubSearch har gjorts med filtrering på ämne och krav på referentgranskning. Nyckelord som använts vid litteratursökningen är våld, kvinnor, missbruk, stöd, narrativ, #metoo och engelska översättningar av dessa. Varje avsnitt i kunskapsläget inleds med ett sammanfattande stycke över den forskning som sedan presenteras.

2.2 Erfarenheter av våld hos kvinnor i missbruk

Sammanfattningsvis har forskning visat att missbrukande kvinnors erfarenheter av våld ofta beskrivs som en komplex utsatthet som ofta är närvarande från uppväxten och präglar olika delar av kvinnans liv (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Swift, Copeland & Hall 1996). Våldet beskrivs i former av sexuellt våld där ersättning ofta ges, våld i nära relationer, misshandel och annat våld. Droger är ofta närvarande vid våldet och har olika funktioner för kvinnan att hantera utsattheten (Birath et al. 2013; Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016; Smirthwaite & Holmberg 2014; Swift, Copeland & Hall 1996; Teets 1997). Forskare på området menar att ett genusperspektiv länge saknats vid forskning av missbrukande människors situation, och att detta behövs för att synliggöra kvinnors speciellt utsatta situation (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Swift, Copeland & Hall 1996; Vannicelli & Nash 1984). Detta motiverar ytterligare studier om kvinnor i missbruks utsatthet.

³ Jarnling (2004)

Enligt svenska och internationella studier beskrivs våldet både likna det våld som våldsutsatta kvinnor utan missbruk är utsatta för, men skiljer sig också åt på flera sätt som ökar utsattheten för våldsutsatta kvinnor i missbruk (Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016; Smirthwaite & Holmberg 2014). De svenska forskarna Smirthwaites och Holmbergs (2014) empiriskt grundade modell Uppbrottstrappan, som beskrivs i teoriavsnittet, förklarar skillnaden på ett pedagogiskt sätt. Kortfattat förklaras våldsutsatta kvinnor i missbruk ha en starkare normalisering av våldet då våldet ses som en normal del av missbrukares tillvaro. Beroendet av mannen som utövar våld är mer komplext; mannen kan vara den som förser kvinnan med droger, eller pengar för att själv införskaffa drogen. Förutom skam och skuld för att vara våldsutsatt råder skam och skuld för missbruket. När den normativa kvinnan känner rädsla för ytterligare våld eller ensamhet, är rädslan hos kvinnor i missbruk även kopplat till att få missbruket avslöjat inför myndigheter som socialtjänsten.

Våldsutsatta kvinnor i missbruk beskriver att de växt upp och levt i en våldsam värld där fysiskt och psykiskt våld i nära relationer har förekommit. I Sverige och internationellt ses att våldsutsatta kvinnor i missbruk berättar att de har varit offer för våld sedan barndomen (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Teets 1997). Kvantitativa studier visar att utsatthet för sexuellt våld under barndomen samvarierar med utsatthet i vuxen ålder, där missbruk hos kvinnor är en riskfaktor för att åter utsättas för våld (Ullman, Najdowski & Filipas 2009). Flera kvinnor beskriver att de har försörjt sig genom prostitution (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005) och samstämmigt visas att en hög andel, ofta mer än hälften, av kvinnorna har blivit utsatta för sexuellt våld (Birath et al. 2013; Swift, Copeland & Hall 1996; Teets 1997), vilket gör studier av #metoo-berättelser relevant.

Kvinnorna vittnar om att våldsutövaren kan vara män som kvinnorna är i relation med, släktingar, vänner i missbrukskretsar eller främlingar. Ibland är förövaren fler än en vid samma tillfälle (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Teets 1997). De berättar att de har blivit våldtagna då de själva har varit påverkade av substanser, och inte kunnat göra motstånd (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Teets 1997). Våldet beskrivs ofta föregå missbruket då drogerna används för att orka med den våldsamma verkligheten, men också för att skapa en känsla av samhörighet och

empowerment (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016).

2.3 Erfarenheter av samhällets hjälpinstanser

Enligt tidigare forskning beskrivs erfarenheter av samhällets hjälpinstanser för våldsutsatta kvinnor i missbruk, till exempel socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård, ofta som bristande. Svenska studier visar att målgruppen ofta saknar förtroende för samhällets möjlighet att ge adekvat hjälp (Ekström 2015; Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Smirthwaite & Holmberg 2014). Trots att exempel finns på bra, anpassad hjälp (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Salter & Breckenridge 2014) beskrivs den i Sverige och internationellt som mestadels dåligt anpassad för målgruppens dubbla problematik, och kan brista så pass att våldet vidmakthålls av personal genom kränkningar och annat våld (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Jarnling 2004; Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016; Salter & Breckenridge 2014; Smirthwaite & Holmberg 2014; Wadsworth, Spampneto & Halbrook 1995).

Hjälpen för våldsutsatta kvinnor utan missbruk är otillräcklig, men brister än mer när missbruk förekommer (Smirthwaite & Holmberg 2014). Förtroendet för samhällets hjälpinstanser hos våldsutsatta kvinnor i missbruk är ofta lågt. Intervjustudier har visat att kvinnor i missbruk ofta inte söker hjälp för sin våldsutsatthet (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Smirthwaite & Holmberg 2014). Tidigare negativa erfarenheter av hjälpinstanser är en stark anledning till att våldsutsatta kvinnor inte söker hjälp. Detta försvåras om kvinnorna inte anser sig tillhöra hjälpinstansens målgrupp (Ekström 2015; Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Trots att våldsutsatta kvinnor i missbruk har mycket kontakt med socialtjänsten har det visat sig finnas stort missnöje kring myndighetens bemötande; och önskat att socialtjänsten "genomskådat" våldet och erbjudit stöd för det (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Våldsutsatta kvinnor beskriver att polisen brister i sin hjälp (Ekström 2015; Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). De som även bär på missbruksproblematik litar ofta inte på att polisen kan ge dem adekvat hjälp och ordentligt skydd, dels på grund av tidigare erfarenheter och dels

på grund av att kontakt med polisen inte anses lämpligt i kretsar där droger och eventuell kriminalitet förekommer (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005).

Synen på hjälpinstanserna från våldsutsatta kvinnor i missbruk är viktig då kvinnorna tillhör flera av socialtjänstens kategorier och riskerar att reduceras till kategorin missbrukare. Detta exemplifieras i en internationell litteraturstudie som visar att hjälp för våldsutsatthet sällan förekommer vid missbruksbehandling när det bör göra det (Wadsworth, Spampneto & Halbhook 1995), att kvinnorna erbjuds missbruksbehandling istället för hjälp mot sin våldsutsatthet och att stöd för våldet villkoras med krav på drogfrihet (Smirthwaite & Holmberg 2014). Våldsutsatta kvinnor i missbruk har uppgett att de upplever att det inte finns någon hjälp att få, bara för att de är missbrukare. De har heller inte vetat om vilken hjälp de har haft rätt till, mer än att vända sig till polisen (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005).

Positiva erfarenheter av samhällets hjälpinstanser beskrivs framförallt när våldsutsatta kvinnor i missbruk har fått genusanpassad hjälp för sin situation genom exempelvis separata boenden och behandlingar för kvinnor (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Salter & Breckenridge 2014). Studier finns som vittnar om att våldet och kränkningarna mot missbrukande kvinnor kan vidmakthållas av samhällets hjälpinstanser; exempelvis genom våld eller kränkningar från myndighetspersoner, skuldbelägning från personal eller nekad sjukvård på grund av förekommande missbruk (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Jarnling 2004; Smirthwaite & Holmberg 2014; Salter & Breckenridge 2014). Kränkningar och våld har även förekommit från behandlingspersonal, där kvinnor med samsjuklighet av missbruk och psykisk ohälsa upplever sig än mer utsatta (Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016). Denna studie utgör ett viktigt underlag för att utforska våldsutsatta kvinnor i missbruks erfarenheter av socialtjänsten, men också andra samhällsinstanser, och kan hjälpa professionella att förstå vad i bemötandet som behöver förbättras.

2.4 Erfarenheter av att berätta om våld

Att studera publicerade berättelser om erfarenheter av våld har blivit särskilt relevant efter den internationella, omtalade #metoo-rörelsen som nådde Sverige

hösten 2017. #metoo-rörelsen var ett internationellt upprop mot sexuella övergrepp (Nationalencyklopedin 2019). Under hashtaggen #metoo kan kvinnor på sociala medier dela erfarenheter av sexuellt våld vilket har kunnat synliggöra våldets omfattning och konsekvenser (Hebért 2018). #metoo-rörelsens aktualitet och nutida inverkan på samhället gör denna studie relevant då det efter #metoo-rörelsen behöver inhämtas mer kunskap kring det offentliga berättandet om våldet och vilka effekter detta ger hos de våldsutsatta. Sammanfattningsvis visar svensk och internationell forskning att erfarenheten av att berätta om utsatthet för våld ofta beskrivs som smärtsamt, men att det även ger positiva effekter och skapar förståelse och medvetenhet för det som kvinnan varit utsatt för (Hammersley et al. 2016; Karlsson 2018; Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016; Snyder 2016). Studier av sociala medier-kampanjerna #metoo och #prataomdet har visat att berättandet beskrivs som något som tillskriver makt till den våldsutsatta och möjliggör ett kollektivt lärande som synliggör strukturella faktorer som orsaker till våldet, snarare än att de enskilda offren bär ansvar för sin utsatthet (Loney-Howes 2018; Karlsson 2018).

En internationell litteraturstudie visar hur våldsutsatta kvinnor beskriver att berättandet om våld kan ge positiva effekter även om det första steget i berättandet ofta framkallar smärta och ångest (Snyder 2016). Studier av livshistorier har visat att personer i missbruk tenderar att i början av sin berättelse inte inse att de varit utsatta för våld och trauman under barndomen (Hammersley et al. 2016), detsamma gäller för kvinnor i missbruk som utsatts för våld i vuxen ålder (Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016). Att få möjligheten att berätta i egen takt om sina erfarenheter bör möjliggöra den egna förståelsen för de våldsutsatta, något som behandlingspersonal som arbetar med missbruk framhäver som viktigt (Holmberg 2000). Genom sina narrativ kan kvinnor specifikt i missbruk se på sig själva och sitt missbruk från ett nytt perspektiv, då de tillåts reflektera över sina erfarenheter av våld och sitt drogberoende (Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016).

En social medier-kampanj som föregick #metoo är #prataomdet, som användes för att diskutera och synliggöra sexuella övergrepp framförallt på Twitter. En svensk studie visar att kampanjen har hjälpt de offentligt berättande kvinnorna att klargöra

och medvetandegöra de sexuella övergrepp de varit med om (Karlsson 2018). Här har berättelserna skapat ett gemensamt lärande som bidragit till att ge frigörelse, upprättelse och tillskriva makt till de utsatta kvinnorna, vilket även diskuteras i internationell forskning (Loney-Howes 2018). Att som ett kollektiv medvetandegöra sexuella övergrepp kunde synliggöra de strukturer där övergrepp och våld mot kvinnor tystas ner. Genom berättandet tillåts kvinnorna att koppla de individuella erfarenheterna till en samhällelig struktur, vilket reducerade deras känsla av att vara ansvariga för att ha blivit utsatta och istället fokuserade på mobilisering och förändring av dessa strukturer (Karlsson 2018). Att studera berättandet från våldsutsatta kvinnor i missbruk kan ge värdefull information om funktionerna bakom berättandet och dess effekter för denna målgrupp.

3 Teoretiska utgångspunkter

3.1 Val av teoretiska utgångspunkter

Studiens grundläggande teoretiska utgångspunkter är ett strukturellt perspektiv på våld och intersektionalitet. Analysen tar även stöd i Uppbrottstrappan (Smirthwaite & Holmberg 2014) som vilar på dessa perspektiv och är en modell för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor i nära relationer. Det strukturella perspektivet har valts då det synliggör hur våldsutsatta kvinnor i olika samhällsklasser kan ha liknande erfarenheter av våld. Genom perspektivet ges de en status som främst våldsutsatta, där missbruket inte ses som den primära orsaken till våldet (Smirthwaite & Holmberg 2014). Perspektivet lämpar sig för att förstå kvinnors utsatthet då det fokuserar på den ojämlika maktfördelningen mellan könen och dess konsekvenser (Steen 2003). Intersektionalitet har valts för att synliggöra utsatthet hos grupper som tillhör flera underordnade maktstrukturer (Mattsson 2015), vilket kvinnor i missbruk gör i kategorierna kön och klass. Dessa två teoretiska perspektiv kompletterar varandra då de tillsammans kan visa på likheter och skillnader i våldsutsattheten för kvinnor som tillhör olika grupper i samhället (Smirthwaite & Holmberg 2014).

Uppbrottstrappan vilar på ovanstående perspektiv och är ett verktyg för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor (Smirthwaite & Holmberg 2014). Uppbrottstrappan är således inte ett analytiskt verktyg, utan mer ett verktyg för socialt arbete, men har tagits med som teoretiskt underlag till studien bland annat för att modellen tillhandahåller begrepp som är användbara för denna studies bearbetning av empirin. Begreppen från Uppbrottstrappan finns sedan med som stöd i studiens intersektionella analys. Uppbrottstrappan hjälper även denna studien att tydligt visa på svårigheter för våldsutsatta kvinnor i nära relationer som även har ett missbruk, och hjälper oss att förstå svårigheter för våldsutsatta kvinnor i missbruk överlag (Smirthwaite & Holmberg 2014). Modellen tillhandahåller även ett intersektionellt resonemang kring missbruk som inte enbart rör klass utan även samhällets negativa syn på missbrukare, vilket inte traditionellt sett finns med vid intersektionell analys (ibid.). Detta resonemang problematiserar kvinnor i missbruks förhållanden än mer vilket är användbart för denna studie att använda

för intersektionell analys. Modellen är även lämplig då våldet mot kvinnor oftast utövas inom en nära relation (Brottsförebyggande rådet 2017), och studiens material till stor del beskriver denna typ av våld. Uppbrottstrappans begrepp kan också inspirera en intersektionell analys för våld mot kvinnor i missbruk även utanför nära relationer.

3.2 Strukturellt perspektiv på våld

Det strukturella perspektivet på våld är centralt i feministisk våldsforskning, och även erkänt globalt av Förenta Nationerna (Förenta Nationernas generalförsamling 1993; Steen 2003). Det strukturella perspektivet är ett så kallat könsmaktsperspektiv, vilket antar att det finns en hierarkisk maktordning mellan könen, där kvinnor underordnas män (Steen 2003). Enligt perspektivet ses våldet som en del av andra, mer tolererade, uttryck för mäns överordning; exempelvis sexuella trakasserier och pornografikonsumtion (Lundgren 2012; Steen 2003). Maktordningen ses som institutionaliserad i samhället (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005) och anses utgöra grunden som möjliggör för framförallt män att utöva våld mot kvinnor (Lundgren 2012; Steen 2003). Maktordningen skapar orättvisor (Thomsson 2003) och mannens kulturellt normativa dominans, rätt till kvinnans kropp och våld mot kvinnan ses som en del av maskuliniteten och bidrar dess konstruktion (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Lundgren 2012). Våldtäkt ses som ett av de starkaste uttrycken för mäns dominans (Millet 1970, s. 51).

Ett strukturellt könsmaktsperspektiv på våld synliggör att våld inte enbart förekommer på grund av sociala problem och psykisk ohälsa; det visar att det inte bara är "avvikande" män som utövar våld mot en viss typ av kvinnor (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Perspektivet har kritiserats för att ansvarsbefria den enskilda våldsutövaren genom att lägga ansvaret på samhällsstrukturer (Steen 2003). Att våldet skulle vara lika förekommande i samhällets alla grupper har även kritiserats för att inte ha empiriskt stöd (Parbring 2005). Genom att våldet kopplas till en könsmaktsstruktur kan det dock synliggöra att våld förekommer bland alla klasser i samhället och bland så kallat "vanligt folk" (Smirthwaite & Holmberg 2014).

3.3 Intersektionalitet

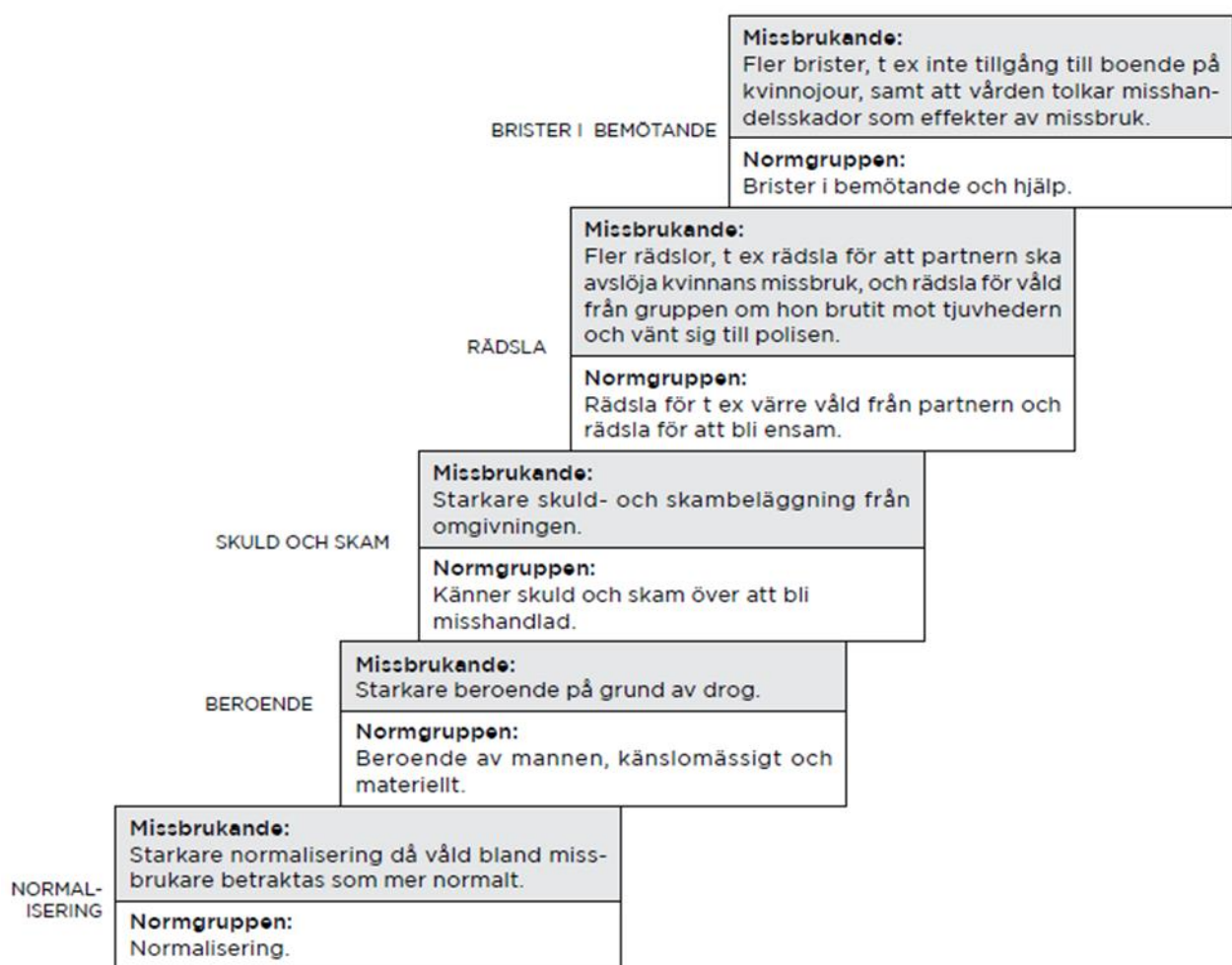
Intersektionalitet som begrepp kom som ett svar på kritik mot den feminism som utgick från den vita, heterosexuella medelklasskvinnan och därmed utelämnade en problematisering av bland annat svarta kvinnors och kvinnor från lägre samhällsklassers ytterligare utsatthet. Genom det intersektionella perspektivet möjliggörs förståelse för hur olika maktordningar i samhället korsas och inverkar på varandra. Intersektionalitet ger en komplex och dynamisk förståelse för hur samhällets maktstrukturer påverkar individer och grupper (Mattsson 2015, s. 19), skapar orättvisor, ojämlikhet och utsatthet mellan och inom grupper. Genom den intersektionella analysen kan förtryck mot olika kategorier inom en viss grupp synliggöras. Gruppen kvinnor kan exempelvis vara utsatta på grund av att de är kvinnor, men om klasstillhörighet läggs till i analysen finns en skillnad i förtryck mot medelklasskvinnor och arbetarklasskvinnor (Mattsson 2015, s. 20).

Argument finns för att missbruk även kan läggas till som en underordnande faktor inom intersektionell analys (Smirthwaite & Holmberg 2014). Genom det intersektionella perspektivet där maktordningar av kön, klass och samhällets syn på missbrukare korsas kan vi då se att en man i en högre klassposition står överordnad den missbrukande kvinnan, men det gör även den missbrukande mannen och den våldsutsatta kvinnan utan missbruk. Genom detta synsätt skulle kvinnan i missbruk ha lika, men också svårare, förtryck i sin våldsutsatthet än den icke missbrukande kvinnan (ibid.).

3.4 Uppbrottstrappan

Modellen Uppbrottstrappan och dess begrepp har utvecklats av de svenska forskarna Goldina Smirthwaite och Carin Holmberg (2014) som ett verktyg för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. Uppbrottstrappans förstår våld genom ett strukturellt könsmaktsperspektiv och intersektionalitet (Smirthwaite & Holmberg 2014), beskrivna ovan. Modellen är framtagen efter forskning kring missbrukande kvinnors våldsutsatthet. Uppbrottstrappan har som mål att se processer och hinder för våldsutsatta kvinnor som både liknande för alla, oavsett annan kategoritillhörighet, men också som skild för de kvinnor som tillhör ytterligare strukturellt missgynnade kategorier (Smirthwaite & Holmberg 2014).

Uppbrottstrappan symboliserar olika hinder som våldsutsatta kvinnor i nära relationer möter när de vill bryta upp från den destruktiva relationen. Dessa hinder är normalisering, beroende av mannen, skuld och skam, rädsla och brister i bemötande av samhällets hjälpinstanser (Smirthwaite & Holmberg 2014). För kvinnor i missbruk läggs ett lager till ovanpå varje nämnt hinder, eller trappsteg, som karakteriserar de extra svårigheterna som kvinnor i missbruk möter vid uppbrottet. Figur 1 illustrerar modellen (Smirthwaite & Holmberg 2014).



Figur 1: Uppbrottstrappan för kvinnor i missbruk (Smirthwaite & Holmberg 2014)

Trappsteget normalisering förklaras genom Lundgrens (2012) teori om normaliseringsprocessen, en process där gränsen för normalt beteende förskjuts, så att våldet tillslut uppfattas som normalt för den som blir utsatt, men även för förövaren (ibid.). För kvinnor i missbruk förstärks normaliseringen av att våld bland missbrukare ses som normalt vilket leder till att har kvinnan svårare att uppfatta våldet som misshandel och sig själva som brottsoffer (Smirthwaite & Holmberg

2014). Trappsteget beroende blir ett ”dubbelt beroende”; till mannen och till drogen, där drogberoendet kan vara liktydigt med beroendet av mannen som kan vara den som ger pengar till eller tillgång till drogen (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005).

Trappsteget skuld och skam präglas av den skuld som kvinnor ålägger sig själva vid våldsutsatthet, vilket för kvinnor i missbruk blir en ”dubbel skuld” i att också ses som medansvariga till det sexualiserade våldet de utsätts för, på grund av att dessa kvinnor missbrukar, antas vara kriminella och vistas i missbrukskretsar. Skammen som våldsutsatta kvinnor känner över att bli slagna, många gånger av någon de också älskar, förstärks hos kvinnor i missbruk då de dessutom skambeläggs för sitt missbruk (Smirthwaite & Holmberg 2014). Vid rädsla för vad mannen skulle göra om kvinnan skulle anmäla honom för våldet eller lämna honom, präglas rädslan hos missbrukande kvinnor även av en rädsla för att få sitt missbruk avslöjat eller rädsla för ytterligare våld från andra i missbrukarkretsar (ibid.).

När våldsutsatta kvinnor överlag möter brister i bemötande från samhällets hjälpinstanser, präglas bemötandet mot kvinnor i missbruk även av dålig tillgång till skyddat boende, att skadorna från våldet misstolkas som konsekvenser av missbruket och att de erbjuds missbruksbehandling istället för stöd åt sin våldsutsatthet (Smirthwaite & Holmberg 2014). Modellen är användbar i studien då den tillhandahåller flera begrepp som möjliggör förståelse för beskrivningarna i de våldsutsatta kvinnornas berättelser.

4 Metod och metodologiska överväganden

4.1 Narrativ analys av publicerade berättelser

Studien har en kvalitativ ansats där narrativ analys har använts för att tolka publicerade berättelser där kvinnor i missbruk berättar om sin våldsutsatthet. Studiens data hämtas från hemsidan till målgruppens #metoo-upprop⁴, #utanskyddsnät, och från antologin *Ordet är mitt*. Valet av empiri kommer att diskuteras mer i detalj under rubriken 4.2 Urval. Narrativ analys är en metod som tar fram och analyserar data med hänsyn till berättandets form (Bryman 2018, s. 709). Tillvägagångssättet tar hänsyn till tidsmässiga sekvenser (ibid.) och behåller berättelserna som enheter snarare än att dela upp berättelsen i fragment likt i grundad teori (Riessman 2008, s. 12). Narrativ analys lämpar sig för studien då det passar för att tolka data i berättande form och hjälper oss att komma nära författarens perspektiv (Bryman 2018, s. 711; Riessman 2008, s. 8f). Den kvalitativa ansatsen möjliggör vidare för forskaren att ta hänsyn till den kontext där empirin hämtas (Lind 2014, s. 126) och ta vara på den mening som människor tillskriver händelser och processer (Bryman 2018, s. 477).

4.2 Urval

Studiens undersökningspopulation är publicerade berättelser där kvinnor i missbruk återger sina erfarenheter av våldsutsatthet. Urvalet har gjorts i två urvalsnivåer (Bryman 2018, s. 496). Först gjordes ett målstyrt urval för att hitta relevanta kontexter för studiens ändamål (Bryman 2018, s. 496), det vill säga sammanhang där berättelser om våldsutsatthet från kvinnor i missbruk finns publicerade. Utgångspunkten för berättelserna har varit att de ska vara skrivna av kvinnorna själva. Urvalet höll sig till svensk kontext för att underlätta tolkningen och skapa större relevans för socialt arbete i Sverige. De kontexter som valdes ut var två organisationers publiceringar av berättelser från våldsutsatta kvinnor i missbruk, dels vid föreningen #utanskyddsnäts hemsida och vid Linköpings Stadsmissions antologi *Ordet är mitt*.

⁴ <http://utanskyddsnat.nu/>

Föreningen #utanskyddsnät (2017a) bildades under #metoo-rörelsen. Föreningens publicerade berättelser kommer från #metoo-uppropet #utanskyddsnät, där kvinnor i missbruk kan dela sina erfarenheter av sexuellt våld inom och utanför nära relationer (#utanskyddsnät 2017a). Föreningen #utanskyddsnät representerar kvinnor, flickor och transpersoner i missbruk, kriminalitet och/eller prostitution (#utanskyddsnät 2018) och har publicerat 69 berättelser om erfarenheter av sexuellt våld från deras målgrupp (#utanskyddsnät 2017a). Dessa berättelser berör inte enbart sexuellt våld utan även våld i allmänhet inom och utanför nära relationer. I antologin *Ordet är mitt* (Augustsson 2016) berättar sex våldsutsatta kvinnor i missbruk om sina erfarenheter av våld i nära relationer. Eftersom våld oftast utövas mot kvinnor just inom en nära relation (Brottsförebyggande rådet 2017) har antologins inriktning bedömts som relevant, trots studiens allmänna fokus på våld. Utgivaren Linköpings Stadsmission driver bland annat behandlingshem och skyddat boende för kvinnor med beroendeproblematik (Detlefsen 2016).

Det andra urvalet gjordes kriteriestyrt inom ramen för ett målstyrt urval (Patton 2002, s. 238) för att välja ut berättelser som uppfyllde studiens kriterier (Bryman 2018, s. 497). Kriterierna som styrde urvalet var *erfarenhet av eget missbruk*, *våldsutsatthet* och *kvinna*. Totalt har 43 berättelser (ca 30 000 ord) använts till studien, 37 av 69 från #utanskyddsnät och samtliga sex från *Ordet är mitt*. De berättelser som inte har tagits med vid urvalet nämner inte kriteriet *erfarenhet av eget missbruk*. För att välja berättelser som uppfyller kriteriet *erfarenhet av eget missbruk* har de berättelser som tydligt nämner erfarenhet av missbruk i relation till sig själva⁵ systematiskt valts ut och noterats i ett Excelblad. Detta gällde endast berättelserna från #utanskyddsnät då eget missbruk inte är ett krav för att publiceras där. I de två organisationernas publiceringar beskriver samtliga berättelser kriteriet *våldsutsatthet*. Kriteriet *kvinna* uppfylls i samtliga publicerade berättelser från *Ordet är mitt* då de kommer från kvinnor (Linköpings Stadsmission 2016). Avseende om berättelserna från #utanskyddsnät ska ses komma från bredare målgruppen kvinnor, flickor och transpersoner, eller en snävare målgrupp, görs i studien följande bedömning. Föreningens upprop, där föreningen hänvisar till sina

⁵ Valda berättelser innehöll fraser och ord som "missbruk", "flytt in i droger", "levt liv med droger", "drogfri", "blivit nykter" eller "varit på avgiftning/behandlingshem" som refererade till berättaren.

69 berättelser, och berättelserna i sig publicerades samma dag på föreningens hemsida (Representant från #utanskyddsnet, personlig kommunikation, 16 april 2019). I detta upprop, som även publicerats i stora medier så som Dagens Nyheter (Dahl 2017) refererar #utanskyddsnet till sina berättande som kvinnor (#utanskyddsnet 2017a). Eftersom föreningen i uppropet själva definierat sina berättande som kvinnor tar denna studien utgångspunkten att de publicerade berättelserna på deras hemsida anses komma från just kvinnor. Därav bedöms i denna studien att berättelserna från #utanskyddsnet även uppfyller kriteriet *kvinnor*. Som forskare är jag medveten om att föreningen #utanskyddsnet representerar den bredare målgruppen kvinnor, flickor och transpersoner (#utanskyddsnet 2018).

4.3 Tematisk narrativ analys

Studien har använt tematisk narrativ analys för bearbetning och analys av materialet. Detta är en vanlig analysmetod för skrivet material inom narrativ metod (Riessman 2008, s. 63). Studien har inspirerats av Riessmans exempel på tematisk narrativ analys av dokument (2008, s. 66). Exemplet har anpassats till frågeställningarna. Narrativ metod är ett flexibelt arbetssätt och Riessman (2008, s. 17) markerar att metoden ska ses som anpassningsbar och uppmuntrar till att studera projekt utifrån kombinerade tillvägagångssätt som lämpar sig för studien.

Vid tematisk narrativ analys utgår forskaren delvis från teorier och en förståelse kring berättarnas kontext (Riessman 2008, s. 66). Detta ledde mig till att inledningsvis grundligt läsa allt material, orientera mig kring kunskapsläget och läsa in mig på relevanta teorier. Vid genomförandet av analysen har Smirthwaite och Holmbergs (2014) modell för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor *Uppbrottstrappan* använts som stöd. Den tematiska narrativa analysen har gjorts med hjälp av ett kodningsschema som har upprättats i ett Excelblad. Koder har skapats genom begrepp från studiens teoretiska utgångspunkter, men också ur materialet. Därav har både materialet och teori fått forma analysen. Teorier är ofta vägledande vid tematisk narrativ analys (Riessman 2008, s 66). Till skillnad från det induktiva förhållningssättet som används vid grundad teori (ibid.) har studien således ett abduktivt förhållningssätt där teoretisk förståelse kring situationen för

våldsutsatta kvinnor i missbruks har grundat analysen, samtidigt som forskaren har behållit kontakten med rösterna från empirin (Bryman 2018, s. 478).

I analysen skapades först en huvudkod för varje frågeställning. Subkoder lades sedan in under varje huvudkod med hjälp av det teoretiska materialet och tidigare forskning, till exempel normalisering, dubbelt beroende, skuldbeläggning och brister i bemötande. Sedan bearbetades materialet och segment från berättelserna klistrades in under koderna. Nya koder skapades allt eftersom berättelserna bearbetats. Vissa segment passade in under flera koder. Till en början var kodningen relativt öppen. Efter ytterligare genomläsning av materialet har koderna systematiskt och successivt förfinats (jmf Riessman 2008, s. 66). Subkoder klumpades sedan ihop till teman. Dessa huvudteman har genomsyrat analysen. Efter kodning av materialet har viss datamättnad setts då berättelsernas teman har varit återkommande. Detta gör det möjligt att besvara frågeställningarna med ordentligt stöd i empirin (Bryman 2018, s. 507f).

4.4 Metodens förtjänster och begränsningar

Som redan har nämnts i avsnitt 4.1 är narrativ analys en lämplig metod för tolkning av berättelser i deras kontext och för att skapa förståelse för författarnas perspektiv och vilken mening som tillskrivs berättelsens händelser och processer. Utöver dessa metodologiska förtjänster är narrativen en typ av personligt dokument där forskaren inte har styrt över innehållet (Bryman 2018, s. 657). Detta minskar den inverkan som det personliga förhållandet mellan forskaren och undersökningsspersonerna kan ha på materialet och tolkningen av det (Bryman 2018, s. 484). Den narrativa ansatsen hjälper oss att ta hänsyn till den kontext som kvinnorna befinner sig i, vilket är viktigt då målgruppen har en mer komplex situation än den våldsutsatta kvinnan utan missbruk (Smirthwaite & Holmberg 2014; Socialstyrelsen 2011b) och forskaren bör ta hänsyn till målgruppens sociala situation.

Narrativ analys har den enskilda berättelsen som ett fokus och strävar efter att hålla berättelsen intakt (Riessman 2008, s. 74). På detta sätt har hela berättelser, eller längre sekvenser av berättelser, kunnat tas hänsyn till vid analys när det har varit relevant för studien. Den tematiska narrativa analysen kan utöver detta generera

kategorier och generella koncept mellan berättelser (Riessman 2008, s. 13), vilket även detta har varit relevant för studien. I studien har berättelsernas innehåll varit i fokus. Studien riktar in sig på vad som sägs snarare än att analysera varför något sägs som det gör på grund av mottagaren eller bakomliggande syften (Riessman 2008, s. 52). Den narrativa analysen lämpar sig även för att förstå själva erfarenheten av berättandet (Riessman 2008, s. 11).

Studiens narrativa ansats begränsas av att berättelsernas struktur och omfång skiljer sig mycket åt. Ordet är mitts sex berättelser utgör 15 000 ord och #utanskyddsnäts 37 berättelser utgör 15 000 ord, alltså är Ordet är mitts berättelser avsevärt längre i sin struktur. #utanskyddsnäts berättelser är kortare och går snabbare in på själva erfarenheten av våldet. Detta kan göra det svårt att hitta gemensamma narrativa drag vid den narrativa analysen. Trots denna strukturskillnad har det fortfarande funnits mycket i texterna som varit gemensamt och allt material har bearbetats på samma sätt. Det som har skiljt sig åt är att från de längre texterna har längre sekvenser av berättelser förts in i kodningsschemat. Dessa längre sekvenser har bearbetats en extra gång. Längre delar av dessa långa citat har uteslutits och relevanta, kortare delar från dessa sekvenser valts ut till citering, för att representera erfarenheter i analysen.

Vidare begränsas studien av att de publicerade berättelserna är filtrerade av författare och organisationer som har kontroll över innehållet i dem, vilket påverkar vad jag som forskare har fått tillgång till (Riessman 2008, s. 22). Här hör även till att stora medier som Dagens Nyheter har publicerat berättelser från #utanskyddsnät (Dahl 2017), vilket även kan ha påverkat vad som väljs ut för publikation. Som forskare är jag medveten om att det inte är kvinnornas perspektiv som enbart lyfts fram utan att organisationerna har varit del av och påverkat vad som publiceras. Bryman (2018, s. 674) menar att dokument publicerade genom en organisation fortfarande kan fungera som kikhål in till en social verklighet, även om de kanske inte rakt av speglar verkligheten. Vid övervägandet av denna studies empiri och metod anses det viktigt, trots organisationers eventuella påverkan, att lyfta dessa berättelser för att utveckla kunskap kring kvinnor i missbruks utsatta situation. Organisationerna kan också antas vara viktiga i sig för att målgruppens röster ska bli hörda.

Studien begränsas av att följdfrågor inte kan ställas till materialet. En textanalys blir endast så bra som texterna som grundar den (Bryman 2018, s. 379). Kvinnor i missbruks erfarenheter av våldsutsatthet hade också kunnat studerats genom intervjuer som effektiv metod för att fånga personliga erfarenheter (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 34f). Dock krävs det av forskaren att noga överväga sin position till studiens fält (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 48). Då jag som student är ny i forskarrollen och oerfaren av att bemöta berättelser om våldsutsatthet anser jag mig inte kunna erbjuda den terapeutiska miljö som krävs för att kvinnorna ska kunna känna sig trygga att berätta om dessa erfarenheter (Snyder 2016). Därav har redan producerade berättelser uteslutande använts som empiri.

4.5 Metodens tillförlitlighet

4.5.1 Förförståelse

Intresset för ämnet har väckts då jag har följt #metoo-rörelsen länge samt mött kvinnor i missbruk på ett stödboende för hemlösa där jag genomförde min socionompraktik. Innan detta var min ringa förståelse att kvinnans missbruk huvudsakligen var det som skapade våldsutsatthet. #metoo ökade medvetenheten kring våldets omfattning och praktiken synliggjorde våldets konsekvenser. Genom min förförståelse hoppas jag lyfta studiens analys. Jag är dock medveten om att förförståelsen kan ha påverkat vad jag har uppfattat som relevant i berättelserna. Jag har hanterat min förförståelse genom att förhålla mig till materialet metodologiskt; bland annat genom att sträva efter objektivitet och att vara mottaglig för alla delar av materialet, även det som motsäger min egen förförståelse, tidigare forskning och eventuella slutsatser. Detta har bland annat gjorts genom att skapa utrymme för dessa eventuella motsägelser i studiens kodningsschema.

4.5.2 Intern och extern reliabilitet

Kvalitativ forskning diskuterar tillförlitlighet bland annat i relation till begreppen intern och extern reliabilitet (Bryman 2018, s. 465). Intern reliabilitet rör forskargruppens inbördes tolkningar av empirin. I denna studie har materialet endast tolkats av en person vilket inte har ställt samma krav på intern reliabilitet (Bryman 2018, s. 465). Extern reliabilitet står för i vilken grad en undersökning kan

replikeras och ge liknande resultat (Bryman 2018, s. 465). Genom att studiens empiri finns tillgänglig offentligt och metodens genomförande har synliggjorts i studien ökar studiens externa reliabilitet. Studiens externa reliabilitet hindras av att sociala premisser för att studera samhällsfenomen ständigt ändras, vilket leder till att materialet kan tolkas annorlunda vid en annan tidpunkt och även leda till andra slutsatser (Bryman 2018, s. 465).

4.5.3 Intern och extern validitet

Validitet i kvalitativ forskning diskuteras i form av begreppen intern och extern validitet (Bryman 2018, s. 465). Intern validitet innebär att överensstämmelse ska finnas mellan empirins tolkningar och utvecklad teori (Bryman 2018, s. 465). Ett validitetsproblem vid analys av personliga dokument det att vi inte kan vara säkra på vem som har skrivit berättelserna, trots att studien har utgått från att analysera berättelser som är skapade av kvinnorna själva (Bryman 2018, s. 658). #utanskyddsnät har uppgett att deras berättelser är skrivna av kvinnorna själva (Representant #utanskyddsnät, personlig kommunikation, 16 april 2019). Vidare är några berättelser i Ordet är mitt skrivna med hjälp av personal (Augustsson 2016). Anledningen är att kvinnorna själva inte har haft förmågan, och medarbetaren har skrivit ner deras berättelse utan att lägga till eller ta bort något (Representant från Linköpings Stadsmission, personlig kommunikation, 16 april 2019). Jag har bedömt att dessa berättelser fortfarande ska räknas med som empiri för att öka representativiteten, då bristande förmåga att skriva ner sin historia själva inte ska hindra dem från att bli hörda (Bryman 2018, s. 659).

Denna studie har visat medvetenhet kring applicerade perspektiv och teoretiska begrepp för att öka den interna validiteten (Bryman 2018, s. 465). Uppbrottstrappan som modell är baserad på kvinnor i missbruk som är utsatt för våld i nära relationer (Smirthwaite & Holmberg 2014). Denna studie fokuserar på våld i allmänhet, inklusive våld i nära relationer, vilket inte ger en lika självklar applicering av teorin på samtlig empiri. Teorin passar bra på den empiri som beskriver våld i nära relationer. Däremot har vidareutveckling av teoretisering från Uppbrottstrappan till våld utanför nära relationer underbyggts med empiri och motiverats i de fall det har gjorts. Utöver detta har studiens metod dokumenterats tydligt, eventuella

motsägelser i analysen lyfts och analysen styrkts med citat och referenser till de specifika berättelserna för att öka den interna validiteten (Riessman 2008, s. 191f). Detta är extra viktigt vid narrativ metod (Riessman 2008, s. 191). Berättelserna har refererats till på samma sätt som ursprungskällan numrerar eller namnger dem, för ökad transparens och intern validitet.

Extern validitet rör studiens grad av överförbarhet till andra sociala miljöer (Bryman 2018, s. 467). Studien anses vara teoretiskt överförbar till liknande publicerade berättelser från våldsutsatta kvinnor i missbruk, då studier av liknande kontexter kan anses ge lika teoretiska resonemang (Bryman 2018, s. 467). Detta styrks genom att två miljöer har studerats och visat på likheter (Svensson & Ahrne 2015, s. 27). Kvinnor som bär på en annan social problematik eller av olika anledningar inte publicerar sina egna narrativ kan bära på andra erfarenheter och därmed skulle resultatet bli annorlunda.

4.6 Forskningsetiska överväganden

Studiens empiri har hämtats från två källor publicerade online. Berättelserna online kopplas till deras författare vilket är lätt att glömma vid internetforskning (Markham & Buchanan 2012). Studien har därmed innefattat människor och kan därmed inte ignorera etiska överväganden (Markham & Buchanan 2012). Vid användning av material online behöver forskaren reflektera över om materialet ses som offentligt eller inte (Markham 2005; Markham & Buchanan 2012), och därefter anpassa etiska ställningstaganden (Berg 2015, s. 155). Samhällsvetenskapliga forskare bör förhandla mellan principerna forskningskravet och individskyddskravet. Forskning bör bedrivas för att förbättra metoder och fördjupa kunskap samtidigt som samhällets medlemmar bör skyddas mot obefogad insyn i privatlivet och skada (Vetenskapsrådet 2002). För att tillmötesgå individskyddskravet förhåller sig studien till Vetenskapsrådets huvudkrav; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (2002).

Informationskravet innebär att de medverkande i studien ska informeras om studiens syfte och de villkor som gäller för deltagandet (Vetenskapsrådet 2002). För att uppfylla detta krav har representanterna från #utanskyddsnät och Linköpings

Stadsmission fått information om studiens syfte och dess villkor vid den emailkontakt som har använts för att ställa frågor som utgjort metodologiskt diskussionsunderlag. Information har även getts för att organisationerna och deras medlemmar inte ska utsättas för olägenhet av att få reda på studien från annat håll. Detta är ett sätt att tillämpa informationskravet vid passivt deltagande i studier, liksom de berättande kvinnorna i denna studie (Vetenskapsrådet 2002).

Samtyckeskravet gäller deltagande personers rätt att bestämma över sin medverkan i studien. För att uppfylla detta krav har samtycke efterfrågats i så lång utsträckning som möjligt, vilket Berg (2015, s. 155) rekommenderar vid användning av internetmaterial där det inte är självklart att samtycke till offentlig användning redan finns. Då berättelserna från #utanskyddsnät är publicerade på en hemsida och inte genom en tryckt publikation kan naturen av deras berättelser, om de är av privat eller offentlig karaktär, diskuteras. För att uppfylla samtyckeskravet har föreningen #utanskyddsnät kontaktats och konstaterat att berättelserna ses som offentliga (Representant #utanskyddsnät, personlig kommunikation, 10 april 2019) och godkänt användningen av dem. Då publikationen av Ordet är mitt har en officiell utgivare (Linköpings Stadsmission 2016) bedöms samtycke finnas för offentlig användning. Samtycket kan problematiseras av att kvinnorna inte har räknat med, vid publiceringen av berättelserna, att de skulle vara subjekt för denna studie.

Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om studiens deltagare ska ges anonymitet så långt det är möjligt samt att personuppgifter ska hanteras privat och säkert (Vetenskapsrådet 2002). För att tillmötesgå kravet har representanterna från organisationerna anonymiserats och deras uppgifter från emailkontakten hanterats och lagrats på min personliga dator. Vidare har de namn som kvinnorna i Ordet är mitt signerat sina berättelser använts till studien. Namnen är redan fingerade för att dölja deras identitet, eller så är berättelsen frivilligt undertecknat med kvinnans riktiga namn (Augustsson 2016). Användning av dessa namn anses därmed tillräckligt för att tillmötesgå kravets regler om att skydda kvinnornas identitet då det följer deras premisser (Vetenskapsrådet 2002). Trots att berättelserna från #utanskyddsnät är anonyma kan kravet om att skydda deltagarnas identitet röjas vid en sökning på citat via en sökmotor (Markham 2005). Denna risk för att få sin identitet avslöjad bör berättarna redan ha tagit hänsyn till när de valde att publicera

sina berättelser offentligt på hemsidan och konfidentialitetskravet anses därmed tillmötesgått så långt som möjligt. Användning av citat bidrar till ett unikt kunskapstillskott och intern validitet som bedöms väga tyngre än den skada som utgörs för kvinnorna om de får sin identitet avslöjad (Vetenskapsrådet 2002).

Nyttjandekravet är ett krav om att insamlade uppgifter om studiens deltagare endast får användas till studien. För att uppfylla detta krav har studiens empiri och information från emailkontakt endast använts för studiens syfte (Vetenskapsrådet 2002).

5 Resultat och analys

I detta kapitel presenteras studiens resultat och analys. Kapitlet innehåller detaljerade beskrivningar av våld. Här besvaras studiens frågeställningar för att skapa förståelse för hur våldsutsatthet beskrivs i publicerade berättelser från #utanskyddsnät och Ordet är mitt, där kvinnor i missbruk återger sina erfarenheter av våld. Frågeställningarna besvaras i varsitt avsnitt med tillhörande subteman. Citat från berättelserna refereras på de sätt som de är numrerade eller namngivna vid ursprungskällan, alltså med nummer från #utanskyddsnät och med namnet på kapitelförfattaren från antologin Ordet är mitt.

5.1 Erfarenheter av våld

Resultaten i denna studie visar att kvinnorna beskriver våld som ett normalt inslag i deras tillvaro. Våldet förekommer ofta i en beroenderelation där kvinnan är beroende av våldsutövaren, men också av det som våldsutövaren distribuerar i form av pengar, droger eller boende. Våld beskrivs också i relation till droger på olika sätt, där våldet förvärrar missbruket och missbruket leder till en svårare och högre utsatthet för våld.

5.1.1 Våld som ett normalt inslag

Flera av berättelserna karaktäriseras av en kronologisk ordning, där övergrepp och våld beskrivs vid olika tillfällen i livet. Berättelserna börjar med att beskriva utsatthet för sexuella övergrepp och annat våld i barndomen, vilket går i linje med den forskning som visat att våld och övergrepp tidigt i livet är vanligt förekommande för våldsutsatta kvinnorna i missbruk (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Teets 1997). Att tidigt uppleva våld beskrivs stärka upplevelsen av att våldet är ett normalt inslag, och att deras kroppar ska finnas tillgängliga för sexuell och fysisk användning av våldsutövaren.

Jag lärde mig tidigt att kollektivet män består av folk som har mer rätt till min kropp än jag själv [...] Jag var 5 år första gången en man tog sig rätten över min kropp. [...] Kommer ihåg en fest som 16 åring, full och hög. [...] Blir utnyttjad av 2 killar som var 27, en som var 32 och en som var 37. [...] Mer skam, mer äckel, mer droger, fler och fler övergrepp som jag tillslut inte ser som

övergrepp. Jag tänker ”så här är väl livet, i dessa människors värld har jag åtminstone ett värde, i människornas värld är jag ingenting”! (#utanskyddsnät 2017b, nr 54)

Berättelsen ovan beskriver tydligt hur våld i barndomen kan leda till starkare normalisering av våldet. Enligt den könsmaktsstrukturella förståelsen (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Lundgren 2012) skapas här bilden av att rätten till deras kroppar tillhör männen och att kvinnorna ska vara tillgängliga för dem sexuellt, vilket även tydliggörs i nedanstående citat.

Det var inte första gången jag förstod att rätten till min kropp inte tillhörde mej, men det var den tydligaste, dittills. [...] I mitt aktiva missbruk var jag omgiven av män som ansåg sig ha rätt att ta vad de ville ha, oavsett vad jag ville. Den siste mannen jag levde med i det aktiva missbruket krävde att jag skulle ligga med hans vänner och sedan under ständiga hot säljas till okända män på gatan. (#utanskyddsnät 2017b, nr 25)

Våldet beskrivs normaliseras och rättfärdigas även genom att mannens relation till kvinnan, oavsett om den präglas av våld eller inte, ger kvinnan ett värde. Kvinnorna beskriver en införlivad bild av den syn som samhället har av våld mot missbrukare som något normalt, likt Uppbrottstrappans förklaring av normalisering av våld mot missbrukare (Smirthwaite & Holmberg 2014). Trots att Uppbrottstrappan är skapad från perspektivet våld i nära relationer (Smirthwaite & Holmberg 2014), kan den dock förklara normaliseringen av våld generellt bland missbrukare. Normaliseringen beskrivs av kvinnorna i dessa fall förstärkas av erfarenheter från barndomen snarare än ett känslomässigt beroende av en våldsutövande partner (Smirthwaite & Holmberg 2014).

Våldsutövare beskrivs i berättelserna som släkter och bekanta från barndomen, partners, kvinnornas langare, främmande personer och andra missbrukande män. Variationen av våldsutövaren stämmer här överens med den strukturella synen på våld som menar att våldet förekommer i alla samhällsgrupper och utövas av ”vanliga” män. På så sätt kan våldet kopplas till ett upprätthållande av mäns maskulinitet snarare än konsekvenser av sociala eller psykologiska aspekter och problem (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005).

Att leva i missbruket som kvinna ÄR att vara helt utan skyddsnät. I drogvärlden är övergrepp, gränslöshet, besatthet och jävligt skruvad sexualitet DET NORMALA. [...] som prostituerad är

ju i stort sett alla torskar ”helt vanliga män”. Helt vanliga män med bilbarnstolar bak i bilen, taxichaufförer, män som får en kick av att betala för att få tillgång till en kvinnas kropp. (#utanskyddsnet 2017b, nr 27)

Erfarenheten av våld som något normalt i kvinnornas tillvaro ses även genom att en del av kvinnorna beskriver hur de inte har förstått att det är våld som de har utsatts för. De beskriver att de har blivit utsatta för våld men inte varit medvetna om det förrän långt efteråt, vilket kan förstås genom att våldet blivit normaliserat för kvinnorna under lång tid. Flera av kvinnorna som beskriver det som enligt 3 kap. 6 § Brottsbalken (SFS 1962:700) definieras som grovt våld, ser även detta som något normalt. Nedanstående citat ger ett exempel på detta.

En blyertspenna som fördes in i mig. Trubbiga föremål som flaskor, verktyg, redskap, vad fan som helst [...] allt skulle in i nåt som verkade vara en offentlig öppning. Det verkade helt normalt. (#utanskyddsnet 2017b, nr 19)

Berättelsen nedan beskriver vidare den normaliseringsprocess vid våld i nära relationer som Lundgren (2012) förklarar.

Varför såg jag inte? Varför förstod jag inte? Var det min unga ålder eller förälskelsen i sig som skymde sikten? [...] Med kärleken, om det nu alls kan kallas kärlek, smög sig även successivt makten in och han tog över mitt liv. [...] Vårt liv tillsammans började handla allt mindre om kärlek och allt mer om anpassning, för att inte bli straffad. Det gick dock inte att undvika straffen, för spelreglerna ändrades hela tiden. Det dröjde länge innan jag förstod vad jag var med om, jag trodde att allt som hände var mitt fel och att jag fick skylla mig själv. (Vera 2016)

I ovanstående citat ges ett tydligt berättande där kvinnan, som visserligen har ett missbruk, inte kopplar sina erfarenheter till missbruket utan endast som våldsutsatt kvinna i en partnerrelation. Här synliggörs att kvinnor utan och med missbruk kan dela erfarenheter (Smirthwaite & Holmberg 2014). Veras berättelse ovan beskriver även hur normaliseringen av våldet bidrar till att hon skuldbelägger sig själv för hennes erfarenheter av våldet, vilket är vanligt vid våldets normalisering (Smirthwaite & Holmberg 2014).

5.1.2 Våld och dubbelt beroende

Tidigare forskning har visat att kvinnor ofta utvecklar ett känslomässigt beroende av mannen vid våld i nära relationer som försvårar för kvinnan att bryta upp från våldet (Smirthwaite & Holmberg 2014). Kvinnornas känslomässiga beroende framkom även i denna studie. I berättelserna ses också andra beroenden, till exempel det fysiska beroendet av en drog. De visar en dubbel beroendeproblematik som går i linje med Uppbrottstrappans steg beroende för våldsutsatta kvinnor i missbruk (Smirthwaite & Holmberg 2014). Enligt modellen, som utgår från våld i nära relationer, beskriver de utsatta kvinnorna i denna studie även ett beroende till män som de inte är i partnerrelation. Detta föreslår en vidare tillämpning av Uppbrottstrappans steg dubbelt beroende.

Trots att beroendeförhållandet bör skilja sig åt beroende på om våldet sker inom eller utom en nära relation kan beroendet i denna studie fortfarande ses som dubbelt i den bemärkelse att de är beroende av våldsutövaren och drogen, trots att det inte alltid finns ett känslomässigt beroende till en man. I berättelserna förser andra män än partners kvinnorna med pengar, droger eller ett boende och på grund av detta skapas ett beroendeförhållande till langare, sexköpare och andra män. I stor utsträckning i materialet beskrivs hur pengar och droger getts i utbyte mot sex som kvinnorna beskriver som övergrepp, vilket är vanligt för målgruppen (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Detta gäller även den prostitution som flera kvinnor beskriver i tidigare forskning och i studiens berättelser (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Nedanstående citat beskriver det dubbla beroendeförhållandet. De två översta citaten beskriver även hur beroendet inte är en engångsföreteelse, utan hur kvinnorna systematiskt utsatts för våld för att få tillgång till droger.

Jag har flertalet gånger från att jag var 12 fram tills jag blivit clean gett sex i utbyte mot droger trots att jag verkligen INTE ville ligga med personen. Blev våldtagen av en kille vars soffor jag fick sova på när jag var hemlös när jag var 20. (#utanskyddsnät 2017b, nr 21)

Han bjöd på knark första gångerna vi träffades [...] Sen helt plötsligt, hemma hos honom, sa han bara; "Av med byxorna"! Jag vågade inte göra något utan gjorde som han sa. Jag skulle utföra oralsex först sen om han kunde, penetrerade han mig. Jag lärde mig som många andra att jag kunde få knark genom att "låtas" utnyttjas sexuellt. Jag återvände massor av gånger till honom. Detta blev ett beteende jag hade med mig bland andra män också. (#utanskyddsnät 2017b, nr 42)

Sälj dig, hora, förnedras och våldtas, och du står sen med räddningen i din hand. (Julia 2016)

Ovanstående citat beskriver det beroendeförhållande som en kvinna i missbruk kan ha till den som våldför sig på henne, som också tillhandahåller droger. "Räddningen" i Julias berättelse tolkas vara drogen som hon är beroende av. I nedanstående berättelse beskrivs det dubbla beroendet vid våld i nära relationer. Något intressant i berättelsen är att kvinnan, som fortsatte leva med samma man efter att våldet upphört, efteråt motarbetar vidare beroende genom att återta makten över sin ekonomi.

Han var kriminellt belastad och hade tillgång till droger, som han även försåg mig med. Han var oerhört våldsam. [...] För att ta ett exempel så ser jag alltid till att planera familjens ekonomi bara utifrån min inkomst. Jag vill helt enkelt kunna försäkra mig om att inte vara ekonomiskt beroende av någon annan. Mitt liv ska inte stå och falla med en partners närvaro eller välvilja, jag vill ha full makt över mitt eget liv och bara tanken på att på något sätt vara beroende av någon annan är skrämmande. (Marie 2016)

I vissa fall beskriver även kvinnorna hur män i missbruk använt kvinnornas kroppar som inkomst genom att filma kvinnan och sälja filmen vidare, eller genom att sälja henne till andra män. Nedan följer ett exempel.

Inte nog med det, han filmade allt. Eftersom heroin är dyrt var detta hans inkomstkälla. Att ta hem brudar, droga dem, och använda dem till vad hans kunder vill att han ska göra. (#utanskyddsnet 2017b, nr 3)

Citatet ovan tolkas gälla en man som själv är beroende av heroin. Videoklippen av kvinnan och att sälja kvinnors kroppar tolkas finansiera beroendet. Forskning argumenterar för att kvinnors missbruksbehandling ska innehålla hjälp för trauman och utsatthet för våld (Wadsworth, Spampneto & Halbrook 1995). Det kan här argumenteras att mäns missbruksbehandling även bör inkludera förhållningssättet till kvinnor för att, förhoppningsvis, hjälpa både offer och våldsutövare.

5.1.3 Våldets och drogernas samspel

Berättelserna i denna studie visar att förekomsten av droger komplicerar och försvårar våldet mot kvinnorna. Tidigare forskning har visat hur det fysiska beroendet försvårar kvinnans situation och utgör ett hinder för att söka hjälp för sin våldsutsatthet (Smirthwaite & Holmberg 2014). Erfarenheter av våld i medkoppling till drogernas effekter beskrivs som ett återkommande tema i kvinnornas berättelser. De beskriver hur de har blivit våldtagna eller misshandlade efter att de har blivit drogade av våldsutövaren, under påverkan av droger, vid en överdos eller under abstinens och hur dessa fysiska aspekter har gjort dem omedvetna om vad som har hänt och hindrat dem än mer att eventuellt göra motstånd eller lämna situationen. Nedan följer ett exempel på detta.

Under våldtäkten höll han fast mig, jag var krondålig på varor (mycket abstinent från heroin reds. anm⁶), jag var rädd och klarade inte av att slå ifrån då jag hamnade i ett "frozen tillstånd". [...] Andra våldtäkter har varit när jag legat avtuppade och vaknade upp med trosor vid fotknölna. (#utanskyddsnät 2017b, nr 24)

När våldsutsatthet ska förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv för dessa kvinnor, där maktordningarna kön, klass och samhällets syn på missbrukare korsas, anser jag att de fysiska aspekterna av ett missbruk även spelar in vid den intersektionella analysen. Beroende, rus eller abstinens beskrivs påverka kroppen fysiskt på ett sätt som utgör svårare omständigheter för studiens kvinnor i våldsutsattheten.

I vissa berättelser beskriver kvinnorna hur de har vistats i miljöer där droger finns, eller själva tagit drogen. Enligt tidigare forskning kan detta leda till att kvinnorna skuldbelägger sig själva för att ha blivit utsatta i högre grad och därav inte ser sig själva som brottsoffer (Smirthwaite & Holmberg 2014). Nedanstående citat beskriver den skuld som kvinnorna lägger på sig själva på grund av att de bland annat har ett missbruk.

⁶ Reds. anm står för redaktionens anmärkning och betyder att publicerande organisation har bidragit med en förklaring till något i berättelsen.

Det tog mig nästan 15 år att inte anklaga mig själv för den händelsen och de många övergrepp som följde genom åren. Att inte säga att det var mitt fel som var en ”dålig tjej”, för full, för påtänd, för dräggig. Att lägga skulden där den hör hemma, hos våldtäktsmännen. Och ändå skäms jag för att publicera detta. Trots all terapi. Det sitter så djupt. Därför får vi aldrig aldrig anklaga offret. För det förstör liv och förvärrar missbruk. (#utanskyddsnät 2017b, nr 36)

På den här tiden så använde jag mycket amfetamin, och var i ett väldigt förvirrat tillstånd. Så det var bara att ”skylla dig själv”, ”jag ville säkert”. Jag följde med den här mannen själv, det vet jag. [...] Som en aktiv beroende kvinna får man ”skylla sig själv”. Därför blir man tyst. (#utanskyddsnät 2017b, nr 52)

I ovanstående citat tydliggörs den skuld som kvinnorna lägger på sig själva för övergrepp mot dem under missbruket. De beskriver även hur skulden har påverkat dem och lett dem till att vara tysta om sin utsatthet. Enligt Uppbrottstrappan utgör denna skuld och skam ett hinder för missbrukande kvinnor att söka hjälp för våldsutsattheten (Smirthwaite & Holmberg 2014). Den ena kvinnan säger hur den skuldbeläggningen förvärrar missbruket och förstör kvinnornas liv. Enligt Uppbrottstrappans steg skuld och skam skuldbeläggs missbrukande kvinnor även dubbelt vid våld i nära relationer, då våldet tolkas som ett relationsproblem, vilket de görs ansvariga för (Smirthwaite & Holmberg 2014). Detta har även tidigare setts i Veras (2016) berättelse i avsnittet om våldet som ett normalt inslag.

I berättelserna beskrivs även ett annat typ av våld som antas vara specifikt för personer i missbruk, något som denna studie kallar för ”injiceringsvåld”. Detta beskrivs som ofrivilliga injiceringar eller hot om injiceringar av droger. En kvinna berättar hur hennes partner varit den som injicerat droger i henne första gången.

Det var Ivan som satte första sprutan på mig. Det var han som injicerade amfetamin på mig första gången. [...] Han sa att han skulle ringa sina vänner, att de skulle komma och hämta mig vid elva på kvällen. ”De kommer sätta en dos i varje arm så att du blir som en grönsak, så att du inte kan leva längre”. Så där låg jag naken och väntade på att de skulle komma. Under hans uppsikt, under hans förnedring. (Vanja 2016)

En annan kvinna berättar hur hon under en våldsamt kväll blivit hotad om att få nålar stuckna i henne. Injiceringsvåldet kan ses som extra problematiskt eftersom det kan ses som en naturlig del i missbrukarens tillvaro, och därför bli svårt att synliggöra

som just våldsutsatthet i relation till sig själva men också samhällets hjälpinstanser. Våldet kombineras alltså med ett hotfullt eller tvingande användande av droger som kvinnan eventuellt inte hade varit exponerad för om droger inte varit förekommande. I värsta fall startar detta ett missbruk av en ny substans för kvinnan som blivit utsatt för injiceringsvåld.

Utsattheten för våld, tidigt i barndomen, eller senare i livet beskrivs i flera berättelser föregå missbruket. I linje med tidigare forskning beskriver kvinnornas berättelser att övergrepp är en anledning till att de använder droger och att droger kan bedöva den psykiska smärta som ett övergrepp har skapat (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016). Citaten nedan ger exempel på dessa beskrivningar.

Mitt första övergrepp var en barnvakt [...] minns hur han låg över mig och pumpade och jag tyckte det var läskigt hur han flåsade och stånkade [...] Antagligen är det här grunden till allt missbruk, elände och min gränslöshet senare. (#utanskyddsnet 2017b, nr 65)

I mitt hem finns det smärta, våld, sorg och död. [...] Knarket stänger av. Knarket öppnar upp. Knarket skyddar mig nu, från allt som skadar. (Julia 2016)

Våldsutsatta kvinnor i missbruk påverkas av våldets och drogernas samspel. Utsatthet för våld beskrivs leda till missbruk, och missbruk beskrivs försvåra utsattheten för våldet. Dessa två separata problematiker, våldsutsatthet och missbruk, kan därför tolkas skapa en ond spiral där den ena problematiken styrker den andra och vice versa. Missbruk förvärrar våld och våld förvärrar missbruk, vilket ger svåra förutsättningar för dessa kvinnor att bryta upp från en destruktiv tillvaro.

5.2 Erfarenheter av samhällets hjälpinstanser

I detta avsnitt beskrivs kvinnornas erfarenheter av samhällets hjälpinstanser. Resultaten från denna studie visar att kvinnorna beskriver bristande hjälp från samhället, att de inte känner till sina rättigheter och att de upplever sig som rättslösa. Här lyfts även beskrivningar som visar hur en intersektionell analys kan kompliceras ytterligare när psykisk ohälsa och samkönade partnerskap läggs till i bilden.

5.2.1 Bristande hjälp

Ett av stegen i Uppbrottstrappan är brister i bemötande, och hur detta är än värre för våldsutsatta kvinnor i missbruk (Smirthwaite & Holmberg 2014). I studiens berättelser beskriver kvinnorna bristande bemötande från bland annat sjukvård, socialtjänst, polis och kriminalvård. Då tidigare, negativa erfarenheter av samhällets hjälp är avgörande för om våldsutsatta kvinnor i missbruk kommer att söka hjälp (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005), skapar detta dåliga förutsättningar för att kvinnorna ska söka hjälp igen. Kvinnorna beskriver även att hjälpen inte har varit anpassad för dem och deras missbruk. En kvinna beskriver hur hon bett om att få komma till behandling, men inte fått möjligheten på grund av att hon inte var drogfri.

Jag bad om att få komma på behandling, men då var jag tvungen att vara drogfri för att få åka iväg. Det gick inte. Det blev bakvänt för mig. Hade jag kunnat vara drogfri på egen hand hade jag inte bett om hjälp. (Vanja 2016)

I föregående avsnitt 5.1.3 beskrev kvinnorna hur missbruk kan utvecklas efter våldsutsatthet, dels genom ett sätt att hantera tidigare trauman dels på grund av injiceringsvåldets konsekvenser. Tidigare forskning beskriver även hur drogerna hjälper kvinnor att stå ut med psykisk smärta efter övergrepp (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Med stöd i detta dras slutsatsen att det är svårt för en våldsutsatt kvinna i missbruk att, på grund av hennes psykiska mående efter övergrepp, avstå droger. På så sätt antas det även bli svårt att anpassa sig till det krav om drogfrihet som beskrivs för att få komma till behandling. Detta visar på hur kravet på drogfrihet kan vara dåligt anpassad för våldsutsatta kvinnor i

missbruk. En kvinna beskriver även hur hon på grund av sitt missbruk inte har kunnat komma in på kvinnojourens boende när hon känt sig hotad till livet. Samma kvinna beskriver svårigheten att dela stödboende och behandling med sin våldsutövande partner.

Så där låg jag naken och väntade på att de skulle komma. Under hans uppsikt, under hans förnedring. Tillslut fick jag på mig ett par trosor och en T-shirt, när han var inne på toaletten. Då stack jag. Då bodde vi på ett akutboende tillsammans. Så jag gick ner till vakten som fanns på plats. Efter detta fick jag en egen lägenhet på samma akutboende, men det dröjde inte länge innan vi bodde tillsammans i den. Vi två var inte bra för varandra. Eller rättare sagt, han var inte bra för mig. Missbruket och våldet fanns med hela tiden. Vi gjorde en parbehandling. Då var vi drogfria, men drack i smyg. (Vanja 2016)

Den berättande kvinnan ovan beskriver sedan hur hon fått behandling för enbart kvinnor och hur viktigt detta varit för henne för att förbättra sin livssituation och bli drogfri. Detta exemplifierar hur skyddade boenden och behandlingar för kvinnor med missbruksproblematik bör finnas, vilket tidigare forskning förespråkar (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005; Salter & Breckenridge 2014). En kvinna beskriver i nedanstående citat hur hon helt enkelt känner rädsla för att gå till avgiftningen eftersom hon där tvingas vara tillsammans med män som hon förknippar med tidigare utsatthet för våld.

Inte vågat gå till avgiftningen, där jag tvingats stå hudlös, ihop med män, i en liten värld, som jag i hemlöshet fått betala dyrt för att få tak över huvudet och tillgång till knark. (#utanskyddsnet 2017b, nr 7)

En annan kvinna beskriver vidare hur mäns närvaro under behandling varit svår att hantera för dem. Dessa citat ger stöd åt att insatser för våldsutsatta kvinnor i missbruk endast bör inkludera kvinnor för att skapa maximal trygghet.

På behandlingshem; en session av samtal om flera fysiska övergrepp och den manliga terapeuten upprepar mina meningar och gör mig extremt illa till mods. Samtalet följs aldrig upp och jag förväntas fortsätta co-exist med flera främmande män långt hemifrån i en skog. Utvalda exempel. (#utanskyddsnet 2017b, nr 69)

En annan kvinna beskriver hur hon önskar att hennes missbruksbehandling varit mer fokuserad på det våld som hon varit utsatt för. Hon anser att bearbeta våldet borde vara centralt i missbruksbehandling och att detta bör satsas mer på. Tidigare forskning stödjer detta, och menar att sexuellt trauma bör bearbetas professionellt för en effektiv och lyckad missbruksbehandling (Wadsworth, Spampneto & Halbrook 1995).

Jag gick länge i öppenvård [...] Det hade behövts traumabearbetning och mer riktade samtal kring våldets konsekvenser. [...] Det borde varit en viktig och central del i behandlingen för att bli nykter och drogfri. [...] När jag gick på samtal var det mer ett konstaterande, att så här har det varit och nu är du drogfri så nu ska det bli bättre av sig själv. [...] Jag tror att det behövs satsas mer för att personer ska kunna få må bra. (Marie 2016)

Flera kvinnor beskriver nekad och bristande sjukvård som liknar det bemötande från sjukvårdspersonal som tidigare forskning visat (jmf Jarnling 2004). De beskriver hur de fått ett dåligt bemötande på grund av deras missbruk. En kvinna skriver hur hon nekats sjukvård och blivit utslängd av väktare från sjukhuset på grund av hennes beteende när hon fått ett saxhugg i benet. En annan kvinna beskriver hur hon blivit opererad i en städskrubb och lagd i korridoren på grund av att hon varit en missbrukande kvinna. Samma kvinna beskriver även hur hon behövt söka vård flera gånger innan hon blivit tagen på allvar, vilket fler kvinnor beskriver i sina berättelser.

Blev opererad för blodförgiftning i en arm i en städskrubb på Löwenströmska och lagd i korridoren för att jag ”va den jag va”, en missbrukande kvinna! En annan gång var jag nära döden, då jag hade en svår infektion och en outhärdlig smärta i underlivet, blev inte tagen på allvar förrän jag kom med ambulans för tredje gången. (#utanskyddsnät 2017b, nr 14)

Att kvinnor i missbruk inte blir tagna på allvar kan förklaras genom den syn som samhället i allmänhet har på missbrukare som i Uppbrottstrappan förklaras utgöra en intersektionellt underordnande faktor (Smirthwaite & Holmberg 2014). När kvinnorna i studien beskriver att de har varit utsatta för våld när de var barn, beskriver de också hur de saknat hjälp från vuxna under barndomen. Ett par kvinnor beskriver hur deras försök att få hjälp från skolkuratorer och ungdomsmottagningar misslyckats. Kvinnorna beskriver dock i dessa fall att de främst har saknat hjälp

från vuxna i allmänhet, och nämner enbart i vissa fall just hjälpinstansernas brister i bemötandet under barndomen.

5.2.2 Avsaknad av rättigheter

Kvinnorna beskriver upplevelser av att som missbrukande kvinnor sakna rättigheter. I ovanstående avsnitt 5.2.1 beskrivs detta genom upplevelser att de inte har blivit tagna på allvar av personal som de har mött, eller att de har fått en viss typ av särbehandling på grund av att de har ett missbruk. Denna särbehandling, som kan kopplas till samhällets syn på missbrukare (Smirthwaite & Holmberg 2014), tolkas i studien visa hur missbrukande kvinnors rättigheter inte är lika starka som de rättigheter som personer utan missbruk har. Bristande rättigheter och negativ särbehandling tolkas i studien som en konsekvens av hur kvinnorna missgynnas strukturellt i enlighet med den intersektionella analys där kvinnorna är underordnade i kategorierna kön, klass och missbruk (Smirthwaite & Holmberg 2014).

Kvinnorna beskriver negativa erfarenheter av de rättsprocesser som följt när de har polisanmält våld. De beskriver att de har känt sig misstrodda och skuldbelagda under rättsprocessen. Dessutom beskriver de hur de upplever att våldsutövaren, i de fall en anmälan har lett till en fällande dom, har fått ett straff som är så lågt att det upplevts som förnedrande för de utsatta kvinnorna. Nedan följer ett par exempel på berättelser som beskriver de negativa upplevelsorna och känslan av skuldbeläggning och förnedring.

Helvetesnatten tog fem till sju timmar och nu efter ett år är jag mer besviken på vårt rättssamhälle än på gärningsmannen. Gärningsmannen blev häktad men släppt efter tre dagar, förundersökningen var katastrof. Jag hade 11 dagars drogfrihet och polisen ansåg att jag hade försatt mig i en situation där jag inte kunde ta mig ur själv. [...] Jag har aldrig varit med om ett större övergrepp från samhället än detta. (#utanskyddsnet 2017b, nr 3)

Det blev 2 dagar i Tingsrätten. Fick otroligt mycket stöd från vänner och kollegor, även hans kollegor. Domen kom två veckor senare. 1 år och 10 månader fick han. Vilket hån. (#utanskyddsnet 2017b, nr 66)

Tidigare forskning menar att våldsutsatta kvinnor i missbruk som inte får upprättelse vid rättsprocesser fräntas sin rätt att vara brottsoffer (Smirthwaite & Holmberg 2014). Genom att kvinnorna anses ägna sig åt "fel" saker; exempelvis missbruk och kriminalitet, riskerar de i högre utsträckning tillskrivas medansvar för det våld de utsatts för (Smirthwaite & Holmberg 2014). En kvinna beskriver hur hon blivit skuldbelagd och misstrodd vid en utredningsprocess hos socialtjänsten, där hon även beskriver att hennes våldsutövare, barnens pappa, går fri från ansvar.

Anmälningar, lögner, hans charm som duperar och vinklar allt till hans fördel. Jag, traumatiserad, desperat och arg. Jag uppfattas som irrationell och är fullkomligt inmålade i ett hörn av honom, via myndighetssverige som blivit min våldsutövares lakejer. [...] de förstod inte alls vad som fanns under ytan av mina känsloutspel. Det är förskräckligt att inte bli trodd när en öppnar sig och berättar om sina värsta och svåraste upplevelser i livet. Det är förskräckligt att ha varit utsatt för grovt våld under många år och inte bli tagen på allvar. Det är förskräckligt att på grund av konsekvenserna av sin våldsutsatthet bli helt diskvalificerad som förälder. [...] När det gäller Han med stort H, så går han som vanligt helt fri från skuld och ansvar. (Vera 2016)

Den berättande kvinnan, Vera, beskriver hur hon i kontakt med socialtjänsten känner sig misstrodd, diskvalificerad och missförstådd på grund av de konsekvenser som hon har fått från att vara våldsutsatt under lång tid. Vera beskrivs här kategoriseras till missbrukare istället för våldsutsatt, då fokus ligger på hennes missbruk. Det är relevant att ställa sig frågan hur det hade sett ut för Vera om hon från början kategoriserats som våldsutsatt och fått relevant stöd och skydd från våldet. Kvinnorna beskriver även hur makt har missbrukats av personal inom de hjälpinstanser som kvinnorna kommer i kontakt med. Detta tolkas i studien som ett sätt att sakna rättigheter. I berättelserna beskrivs exempel på hur våld och kränkningar har upprätthållits av professionella som de har mött. En kvinna beskriver hur hon som tonåring under hennes tvångsvård blev utsatt för kränkningar av personal.

När jag sedan dessutom var tvångsintagen som tonåring på en av alla institutioner så sa personalen till mig att jag var en "tjackhora", "tjackmadrass" och "tjackluder" inför alla andra ungdomar. Bra pedagogik för en som redan var full av skit och självföräkt! (#utanskyddsnät 2017b, nr 18)

En annan kvinna beskriver hur personal inom polisen har missbrukat sin maktposition. Hennes berättelse består bland annat av ett textmeddelande som hon har skrivit till en annan person som hon vill lyfta.

Jo, jag undrar vad hette den där skadade krimmaren? Han som var helt besatt av dig och som hotade att skjuta dig? [...] Första gripandet av dig, när de skilde på oss åt, så visiterade han mig rätt närgånget, du vet, kände över bröstet och klämde. Men avbröt sig och flinade. Tror att manliga poliser måste kalla på kvinnliga och invänta visiteringar? [...] Det sista och värsta med honom, var efter de med dragna vapen kastade sig över dig. Med tanke på att han hotat med om att han skulle skjuta dig var det sådant övervåld. [...] Det gör ont i hela mig, hur de behandlade dig som ett djur, värsta maktmissbruk jag varit med om. (#utanskyddsnet 2017b, nr 7)

Ovanstående citat beskriver att våld och kränkningar har använts av personal i en högre maktposition mot kvinnor i missbruk. Kvinnan beskriver även att hon är osäker på vilka rättigheter de som kvinnor har i möte med polisen. Att bli illa behandlad av personal inom myndigheter kan kopplas till den negativa syn som allmänheten har på de missbrukande kvinnorna (Smirthwaite & Holmberg 2014).

5.2.3 Ytterligare kategoritillhörighet försvårar

I kontrast mot det könsmaktsstrukturella perspektivet på våld beskriver även kvinnorna våld från kvinnliga närstående. Våld beskrivs i barndomen som utövats av ens mamma eller mormor. En kvinna från Ordet är mitt beskriver en våldsamt, samkönad relation (Carina 2016). Kvinnan Carina beskriver att både hon själv och hennes partner har ett missbruk. Hon beskriver hur hon får sin utsatthet osynliggjord av sjukhuspersonal då hennes partner, på sjukhuset, utgör sig för att vara en väninna som har hittat den våldsutsatta, sönderslagna kvinnan i sin lägenhet och ringt ambulansen. Det finns även en modell av Uppbrottstrappan som för våldsutsatta, lesbiska kvinnor. Att vara lesbisk utgör i den modellen den faktor som kräver intersektionell förståelse av våldet (Smirthwaite & Holmberg 2014). I Carinas fall behövs hänsyn tas till båda varianter av Uppbrottstrappan för att förstå hennes svårigheter att kunna bryta upp från en våldsamt relation. Smirthwaite och Holmberg (2014) som skapat modellen, föreslår att fler empiriska studier görs för att kunna skapa uppbrottstrappor som kan beskriva svårigheterna för våldsutsatta kvinnor som tillhör flera än två missgynnade kategorier.

Samma gäller för en annan kvinnas berättelse som beskriver svårigheten som våldsutsatt, psykiskt sjuk kvinna i missbruk.

Jag vill också integrera psykiskt sjuka. Jag är ju själv dubbeltrubbel, med psykossjukdom. (en del är från missbruket). Men jag upplever kvinnor med psykiska funktionsnedsättningar, som går in i prostitution och missbruk, behandlas väldigt illa. Till exempel har jag själv hört många gånger, ”Det är ändå ingen, som kommer att tro på dig”. Du är ju paranoid och psykotisk. Även att bli behandlad som att en förvirrad kvinna saknar medvetenhet. (#utanskyddsnet 2017b, nr 7)

Från det intersektionella perspektivet korsas flera underordnade maktordningar i dessa fall, vilket kräver en än mer komplex förståelse av våldet. Kvinnan ovan beskriver brister i bemötandet mot dessa kvinnor. Kvinnor med samsjuklighet av psykisk ohälsa och missbruk har även vittnat om bristande bemötande i tidigare studier (Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016). Samma typ av djupare intersektionell förståelse antas även krävas även vid andra missgynnade positioner (Smirthwaite & Holmberg 2014), exempelvis om den våldsutsatta är transperson, vilket också är en målgrupp som föreningen #utanskyddsnet (2018) representerar.

5.3 Erfarenheter av att berätta om våld

Resultaten från studien visar att erfarenheten av att berätta om sin utsatthet för våld beskrivs som en utmaning, som bär med sig direkt negativa effekter i form av drogsug och negativa känslor. Kvinnorna beskriver även positiva effekter av berättandet. Berättandet beskrivs som ett synliggörande av erfarenheter. Kvinnorna beskriver även en solidaritet gentemot andra berättande våldsutsatta kvinnor i missbruk och hur de söker upprättelse för sina erfarenheter.

5.3.1 En utmaning och nya perspektiv

Kvinnorna beskriver att de vill berätta om sina erfarenheter av att vara våldsutsatt och att de vill uppmärksamma det våld som kvinnor i missbruk kan utsättas för. Trots viljan, beskriver de dock, i enlighet med tidigare forskning (Snyder 2016), att det känns svårt att berätta om sin utsatthet för våld. De beskriver att de endast klarar av att skriva att skriva en liten del eller exempel av de som de har varit utsatta för och att de mår dåligt av att berätta. En kvinna beskriver hur hon under skrivandet

får ett sug efter droger och att hon känner sig otrygg och sårbar av att skriva om sin utsatthet.

När jag skriver det här, kommer suget efter en lina, direkt. Känslor svallar upp, och jag blir otrygg. Jag blir sårbar. (Julia 2016)

Det har inte lämnat mig oberörd att skriva det här. Det gör fortfarande så ont att berätta (#utanskyddsnät 2017b, nr 66)

Enligt Snyder (2016) kan frågor som leder till att kvinnor berättar om sin utsatthet för våld vara mer läkande än skadliga, trots att det initialt är jobbigt att berätta. Kvinnorna beskriver även hur de tidigare inte har vågat berätta om sina erfarenheter. En kvinna beskriver att hon under hashtaggen #utanskyddsnät har valt att vara anonym på grund av att hon vill skydda sin familj. Flera kvinnor beskriver att de först vågar berätta nu, flera år senare, när de blivit drogfria.

Då sliter han tag i mig, knuffar och föser mig med styrka ut i hallen och ut i trapphuset. Han kallar mig för jävla hora, fitta, luder, kastar mina ytterkläder ut i trappen och min väska. Smäller igen dörren [...] Min skam, jag skäms över att jag varit så naiv, så godtrogen, men han verkade verkligen inte farlig [...] Vågade aldrig anmäla detta då jag var så berusad och han var så känd, tog lång tid innan jag berättade detta för någon. Nu är jag nykter sen några år tillbaka och vågar berätta. (#utanskyddsnät 2017b, nr 33)

Kvinnan i ovanstående citat beskriver ett händelseförlopp efter ett sexuellt övergrepp, och hur hon känner skam för vad som har hänt. Hon beskriver hur hennes skam är kopplad till att hon varit naiv och berusad, och att hon först efter att hon blivit drogfri vågat berätta om händelsen. Att kvinnorna inte berättar förrän de blivit drogfria kan förklaras genom att de under missbruket skam- och skuldbelägger sig själva mer för sin utsatthet för våld, vilket Uppbrottstrappan beskriver är en svårighet som våldsutsatta kvinnor i missbruk möter (Smirthwaite & Holmberg 2014). Att reducera dessa känslor av skuld och skam tolkas från modellen ge kvinnorna bättre möjlighet att bryta upp från en våldsam tillvaro (Smirthwaite & Holmberg 2014).

Trots att många beskriver att det är jobbigt att berätta beskrivs även positiva reaktioner kopplat till berättandet. Återkommande i materialet beskrivs hur

berättandet, och även läsandet av andra kvinnors berättelser om våld, skapar medvetenhet och reflektion kring det våld som kvinnorna är utsatta för i missbruket. Att de synliggör berättelser om våldsutsatthet för varandra beskrivs bidra till nya perspektiv, vilket även har beskrivits i tidigare forskning (Lozano-Verduzco, Romero-Mendoza & Marín-Navarrete 2016). Nedan beskrivs nya perspektiv på kvinnornas erfarenheter.

Det finns oändliga övergreppssituationer att dela med sig av och jag kommer fortsätta att dela med mig framöver. (#utanskyddsnät 2017b, nr 27)

Har berättat lite om mina kränkningar och övergrepp/våldtäkter.. Det kommer upp mer inom mig. (#utanskyddsnät 2017b, nr 51)

Och ni hjälper mig att se tillbaka på min egen historia och få en bättre förståelse för vad som hände och varför det blev som det blev. (#utanskyddsnät 2017b, nr 65)

Det första citatet beskriver hur kvinnan vill fortsätta berätta om sina erfarenheter av att vara utsatt för våld. Berättandet ses som något positivt. Den andra kvinnan beskriver hur hon möts av fler erfarenheter när hon börjar berätta vilket i studien tolkas som en vidare reflektion kring de erfarenheter som kvinnan har. Det tredje och sista citatet beskriver hur kvinnan får en bättre förståelse för hennes erfarenheter, och orsakerna till dem, genom att läsa andras berättelser och skriva sin egen.

5.3.2 Avsäga skuld och söka upprättelse

Berättandet beskrivs medföra fler positiva effekter för kvinnorna. I de publicerade berättelserna beskrivs dels hur kvinnorna visar solidaritet med andra våldsutsatta kvinnor i missbruk och hur de söker upprättelse för sig själva och för andra våldsutsatta. Kvinnorna beskriver bland annat detta genom att prata om och referera till andra kvinnors berättelser, och att prata om varandra som ett "vi" i berättelserna. Nedan följer en tydlig beskrivning av solidaritet mellan kvinnorna och en vilja synliggöra det våld som hon och andra blivit utsatta för, där våldet specifikt rör övergrepp från myndighetspersoner. Hon beskriver dessutom hur hon vill stötta en annan kvinna som har blivit utsatt för våld, vilket är ett annat exempel på visad solidaritet.

Vi som överlevt helvetet. [...] JAG TROR INTE JAG ÄR DEN ENDA HÄR SOM HAR RÅKAT UT FÖR ÖVERGREPP AV POLISER OCH VÅKTARE [...] Jag skulle lätt vittna om du skulle kräva skadestånd någon dag. (#utanskyddsnät 2017, nr 7)

I de publicerade berättelserna råder en hög grad av igenkänning i varandras beskrivningar av våldsutsattheten. Att känna igen sig i andras berättelser har i tidigare avsnitt beskrivits ge ökad förståelse för sina egna erfarenheter. Enligt tidigare forskning kan ökad förståelse för våldet bidra till att de som utsatts inte bär ansvar för det själva (Karlsson 2018). Detta kan även gälla för denna studiens kvinnor.

Min historia är den samma som många andras. (#utanskyddsnät 2017, nr 49)

Ja, det där är en del utav mina historier, några har jag aldrig talat om och jag har aldrig berättat så många för någon någonsin. [...] På något vis så känns det lättare nu, när jag dels fått erkänna att jag är precis likadan som ni andra men också sagt detta, någon annan än jag vet om vad som hänt mig. (#utanskyddsnät 2017, nr 50)

Det andra citatet ovan beskriver hur en kvinna just erkänt sina gemensamma erfarenheter med andra kvinnor i missbruk. Hon beskriver hur hon genom att dela sina berättelser bland andras berättelser, fått henne att känna sig "normal". Kvinnan beskriver att hon aldrig innan har berättat om så många erfarenheter av våld tidigare. Erfarenheten beskrivs som positiv och föreslår att publicering av en berättelse innebär en relativt låg tröskel för att berätta. Enligt tidigare forskning beskrivs även berättandet om våld tillskriva makt till våldsutsatta kvinnor (Loney-Howes 2018). Ur ett strukturellt perspektiv skulle denna makt kunna gynna kvinnorna i sin underordnade maktposition (Steen 2003). Vidare beskriver två kvinnor nedan hur de avsäger sig sin skam och skuld för att vara utsatt för våld.

Men jag vet nu var skammen hör hemma, den är inte min. (#utanskyddsnät 2017, nr 31)

Ibland lägger jag problemet där det kanske mest av allt hör hemma, hos alla de jävlarna som utsatt mig på olika sätt. (Vera 2016)

Dessa erfarenheter kan tolkas som ett sökande av upprättelse, rättsligt och personligt, där de kan placera skam och skuld hos förövaren snarare än hos sig själva, vilket även har visats vara en erfarenhet av berättandet vid tidigare studier (Karlsson 2018). Citaten ovan beskriver kvinnorna hur de avsäger sig den skuld och skam de tidigare känt. Det kollektiva berättandet som kvinnorna är en del av kan bidra till ett lärande och insikter om att de själva inte bär ansvaret för att vara utsatta för våld (Karlsson 2018).

Om kvinnorna får nya perspektiv på sina erfarenheter av våld och kan minska sina känslor av skuld och skam, kan vi anta att den skuld och skam i Uppbrottstrappan (Smirthwaite & Holmberg 2014) som utgör ett hinder för våldsutsatta kvinnor i missbruk att söka hjälp skulle minska. När kvinnorna inser att de själva inte bär skulden kan förhoppningsvis leda till att det blir lättare för kvinnorna att se sig själva som offer för ett brott och att det blir lättare för dem att söka hjälp. Utifrån detta resonemang kan berättandet förstås som något som kan vara jobbigt, men ge flera positiva effekter för kvinnorna som kan hjälpa dem att bearbeta sina erfarenheter och underlätta tillgången till det stöd från samhällets hjälpinstanser som de har rätt till som våldsutsatta kvinnor, inte bara som kvinnor med ett missbruk.

6 Avslutande diskussion

Syftet med denna studie har varit att skapa förståelse för hur våldsutsatthet beskrivs i publicerade berättelser där kvinnor i missbruk återger sina erfarenheter av våld. Den våldsutsatthet som kvinnorna i missbruk beskriver har synliggjorts genom intersektionell och könsmaktsstrukturell teoretisering. Detta har kunnat belysa kvinnornas komplexa våldsutsatthet som en del i att vara strukturellt underordnad i flera korsande maktstrukturer relaterat till kön och klass, men även genom den samhälleliga synen på missbrukare. Uppbrottstrappan (Smirthwaite & Holmberg 2014), en modell för socialt arbete med våldsutsatta kvinnor, utgår från ett könsmaktsstrukturellt och intersektionellt perspektiv och har underlättat förståelsen för utsattheten. Modellen visualiserar vilka svårigheter som kvinnor i missbruk kan möta när de vill bryta upp från en våldsamt relation, vilket diskuteras mer nedan.

Studien har visat att kvinnornas erfarenheter av våld beskrivs som ett normalt inslag. Denna normalisering beskrivs komma från våld från barndomen och en införlivning av samhällets syn på våld mot missbrukare som något vanligt. Detta beskrivs även ske genom normaliseringsprocessen vid våld i nära relationer. Kvinnorna beskriver ett dubbelt beroende; dels av substansen, dels personen som utövar våldet. Detta beskrivs både inom och utanför nära relationer. Kvinnorna beskriver hur förekomsten av droger och beroende ökar risken för våldsutsatthet, och hur våldets förekomst förvärrar missbruket. Detta skapar en ond spiral av våld och missbruk som är svår att ta sig ur utan rätt hjälp från samhället. Våldsutsatthet och droger kan även samspela genom injiceringsvåld, som i denna studie är ett begrepp för ofrivilliga injektioner av narkotika. Injiceringsvåld är svårt att synliggöra då drogerna ses som en naturlig del av kvinnornas tillvaro och kan få stora konsekvenser för kvinnan som blir utsatt.

Kvinnornas erfarenheter av samhällets hjälpinstanser beskrivs mestadels som bristande och som dåligt anpassad för kvinnornas problematik. Kvinnorna beskriver en avsaknad av rättigheter då de bland annat skuldbeläggs av personal och inte tas på allvar. Deras beskrivningar föreslår att könsseparata insatser för kvinnorna kan gynna dem. Dessutom beskrivs hur tillhörande av ytterligare underordnade

maktstrukturer, som att vara lesbisk eller lida av psykisk ohälsa, försvårar för kvinnorna.

Erfarenheterna av att berätta om våld beskrivs som ett sätt att möta sina erfarenheter, söka upprättelse och synliggöra den våldsutsatthet som ses som normal för kvinnor i missbruk. Berättandet beskrivs bidra till reflektioner som hjälper kvinnan avlägga sig den skuld och skam för de våld som hon har utsatts för, och som missbrukare tillskrivs extra medansvar. Kvinnorna beskriver att de får nya perspektiv på sina erfarenheter av våldet genom berättandet och genom att läsa andras berättelser. Vidare beskrivs berättandet ge effekter som minskar den skam och skuld som Uppbrottstrappan (Smirthwaite & Holmberg 2014) beskriver att våldsutsatta kvinnor i missbruk bär på och som hindrar dem från att söka hjälp.

Studiens resultat är viktiga för att yrkesverksamma som möter missbrukande kvinnor ska öka sin förståelse för hur våld påverkar kvinnor i missbruks tillvaro och möjlighet att söka hjälp. Resultaten visar vikten av att kategorisera kvinnorna som våldsutsatta och utsattheten för våld erkänns som ett problem som bör lösas, vilket kan antas leda till att den onda spiralen av våld och missbruk lättare kan brytas. Resultaten kan också bidra till en ändrad syn på den missbrukande kvinnan. Förhoppningsvis kan kvinnornas beskrivningar hjälpa professionella som möter dem att veta vad som är viktigt att fråga kvinnorna om och vara uppmärksam på. Vi behöver även förstå vad som händer när kvinnor i missbruk på ett tryggt sätt offentligt berättar om våldet på sina egna termer. Detta kan minska den dubbla skam och skuld de tillskrivs och ge nya perspektiv för kvinnan att förstå våldet på. På så vis kan deras väg för att komma ur en våldsamt tillvaro och få adekvat hjälp förhoppningsvis bli lättare, vilket föreslår ett kraftfullt verktyg i socialt arbete med målgruppen.

En metodologisk konsekvens för denna studie som går att se i efterhand är att den narrativa analysen som fokuserar på själva berättandet i sig inte har fått så stort utrymme. Detta har delvis berott på svårigheten att hitta gemensamma, narrativa drag i berättelserna då deras utformning har sett väldigt olika ut. En annan orsak är att de teoretiska utgångspunkterna har varit ett stort fokus i resultat- och analysdelen. Detta beror på att de teoretiska utgångspunkter och verktyg som denna

studie har använt har diskuterats genomgående i förhållanden till den tematiska analysen, och även styrt skapandet av teman från analysens start. Dess stora fokus beror dessutom på att teorierna har setts som väldigt relevanta för att skapa förståelse för missbrukande kvinnors våldsutsatthet. Teoriernas relevans har i studien prioriterats istället för den delen i tematisk narrativ analys som fokuserar på berättandet i sig, vilket har kommit i skymundan. Framtida studier skulle kunna göra en mer renodlad narrativ analys av dessa berättelser och med all säkerhet få fram intressanta och relevanta resultat.

Framtida studier bör fokusera på intervjustudier med våldsutsatta kvinnor i missbruk för att ge dem en egen röst vid forskning som inte går genom eventuella organisationer. Denna studie har vidareutvecklat begrepp från Uppbrottstrappan och ser möjligheter för en vidare tillämpning av liknande modeller även för kvinnor som erfar våld utanför relationer, för att visualisera svårigheter att bryta från en våldsamt tillvaro. Studien ser exempelvis att liknande, men annorlunda, steg finns vid stark normalisering och dubbelt beroende som drabbar våldsutsatta kvinnor i missbruk utanför relationer.

Ödmjukhet finns till den variation som finns i de publicerade berättelserna som gör att allt inte kan presenteras inte på grund av studiens inriktning och bearbetningen av materialet. Ett exempel på ett tema som har uteblivit är hur rädsla har påverkat kvinnorna. Studien av de offentliga berättelserna ser även att det är kraftfullt för kvinnorna att berätta om sina erfarenheter av våld, vilket antas ge viktiga verktyg inom det sociala arbetet med dessa kvinnor. Hur påverkas exempelvis normaliseringsprocessen av att läsa andras offentliga berättelser om våld? En tillämpning av andra psykologiska och sociala teorier vid liknande studier av berättelser kan ge en vidare analys av kvinnornas beskrivningar av att berätta om våld. I framtiden bör forskning vidare utforska detta för att eventuellt kunna arbeta fram fruktsamma metoder för arbetet med våldsutsatta kvinnor i missbruk.

7 Referenslista

#utanskyddsnet (2017a) *Upprop*.

[<http://utanskyddsnet.nu/upprop-2/index.html>]. Hämtat: 2019-04-03].

#utanskyddsnet (2017b) *Våra berättelser*.

[<http://utanskyddsnet.nu/storys/index.html>]. Hämtat: 2019-04-03]

#utanskyddsnet (2018) *Stadgar*.

[<http://utanskyddsnet.nu/f%2525c3%2525b6reningen/stadgar.html>]. Hämtat: 2019-04-03].

Augustsson, Veronika (2016) Förord. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Berg, Martin (2015) Deltagande netnografi. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

Birath, Christina Scheffel, Ulla Beijer, Valerie DeMarinis & Britt af Klintenberg (2013) Women with Substance Abuse Problems Exposed to Men's Violence - A Public Mental Health Challenge. *Journal of Addiction, Research and Therapy*, 4 (2): 1-7.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje uppl. Stockholm: Liber.

Brottsförebyggande rådet (2017) *Nationella trygghetsundersökningen 2016. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2017:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Carina (2016) Svårt att bryta sig loss. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Dahl, Amanda (2017) #Utanskyddsnet - Kvinnor från missbruk och kriminalitet i upprop. *Dagens Nyheter*, den 10 december 2017.

[<https://www.dn.se/sthlm/kvinnor-och-flickor-fran-missbruk-och-kriminalitet-vittnar-om-grova-overgrepp-under-utanskyddsnet/> Hämtat: 2019-04-23]

Detlefsen, Sanna (2016) Linköpings Stadsmission - Skyddat boende och Oasens behandlingscenter. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Ekström, Veronica (2015) Violence against women - social services support during legal proceedings. *European Journal of Social Work*, 18 (5): 661-674.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl. Stockholm: Liber.

Förenta Nationernas generalförsamling (1993) *Resolution 48/104: Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor (20 december 1993)*. A/RES/48/104.

[<https://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> Hämtat: 2019-04-24].

Hammersley, Richard, Phil Dalgarno, Sean McCollum, Marie Reid, Yvonne Strike, Austin Smith, Jason Wallace, Audrey Smart, Moria Jack, Alan Thompson & David Liddell (2016) Trauma in the childhood stories of people who have injected drugs. *Addiction Research & Theory*, 24 (2): 135-151.

Hebért, L. Camille (2018) Is “MeToo” only a social movement or a legal movement too? *Employee Rights & Employment Policy Journal*, 22 (2): 321-336.

Holmberg, Carin (2000) *Aspekter av kvinnosynen i missbruksbehandling: empiriska exempel och teoretiska funderingar*. Sköndal: Sköndalsinstitutet.

Holmberg, Carin, Goldina Smirthwaite & Agneta Nilsson (2005) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor - ett kvinnofridsbrott bland andra*. Mobilisering mot narkotika, Rapport nr 8. Stockholm: Mobilisering mot narkotika.

Isdal, Per (2001) *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia Fortbildning.

Jarnling, Pia (2004) *Om våldsutsatta missbrukande kvinnors situation*. Stockholm: Alla Kvinnors Hus.

Julia (2016) Missbrukarens tanke. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Karlsson, Lena (2018) Towards a language of sexual gray zones: feminist collective knowledge building through autobiographical multimedia storytelling. *Feminist Media Studies*. [<https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1467944>. Hämtat: 2019-04-29]

Lind, Rolf (2014) *Vidga vetandet. En introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Linköpings Stadsmission (2016) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Loney-Howes, Rachel (2018) Shifting the Rape Script: "Coming Out" as an Online Rape Victim. *Frontiers*, 39 (2): 26-57.

Lozano-Verduzco, Ignacio, Martha Romero-Vendoza & Rodrigo Marín-Navarrete (2016) Violence narratives of Mexican women treated in mutual-aid residential centers for addiction treatments. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 11 (39): 1-10.

Lundgren, Eva (2012) *Våldets normaliseringsprocess och andra våldsförståelser*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.

Marie (2016) Tiden efter våldet. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Markham, Annette N. (2005) The methods, politics and ethics of representation in online ethnography. I: Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (red.) *The SAGE handbook of qualitative research*. Tredje uppl. Thousand Oaks: Sage Publications.

Markham, Annette N. & Elizabeth Buchanan (2012) *Ethical Decision-Making and Internet Research: Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee* (Version 2.0). New Castle: Association of Internet Researchers.

Mattsson, Tina (2015) *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Andra uppl. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Millett, Kate (1970) *Sexualpolitiken*. Stockholm: Pocky.

Nationalencyklopedin (2019) *Metoo-rörelsen*.

[<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/me-too-r%C3%B6relsen>. Hämtat: 2019-05-24]

Parbring, Bosse (2005) Granskning friar Eva Lundgren. *Nationella sekretariatet för genusforskning*, den 15 december 2005.

[<https://www.genus.se/nyhet/granskning-friar-eva-lundgren/>. Hämtat: 2019-04-29]

Patton, Michael Quinn (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Riessman, Catherine Kohler (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Salter, Michael & Jan Breckenridge (2014) Women, trauma and substance abuse: Understanding the experiences of female survivors of childhood abuse in alcohol and drug treatment. *International Journal of Social Welfare*, 23: 165–173.

SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

Smirthwaite, Goldina & Carin Holmberg (2014) Uppbrottstrappan. En modell för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. *Tidskrift för genusvetenskap*, 35 (2-3): 107-128.

Snyder, B. L. (2016) Women's experiences of being interviewed about abuse: a qualitative systematic review. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 23: 605-613.

Socialstyrelsen (2011a) *Insatser för våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem. En kartläggning och granskning av interventioner*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011b) *Skylla sig själv? - utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblematik*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Betänkande av utredningen om Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

Steen, Anne-Lie (2003) *Mäns våld mot kvinnor - ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Rapport nummer 131, Sociologiska institutionen. Göteborg: Göteborgs universitet.

Svensson, Peter & Göran Ahrne (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

Swift, Wendy, Jan Copeland & Wayne Hall (1996) Characteristics of women with alcohol and other drug problems: findings of an Australian national survey. *Addiction*, 91 (8): 1141–1150.

Thomsson, Heléne (2003) Makt, ansvar och viljan till förändring. I: Ylva Elvin-Nowak & Heléne Thomsson (red.) *Att göra kön*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.

Teets, Janet M. (1997) The Incidence and Experience of Rape Among Chemically Dependent Women. *Journal of Psychoactive Drugs*, 29 (4): 331-336.

Ullman, Sarah E., Cynthia J. Najdowski & Henrietta H. Filipas (2009) Child Sexual Abuse, Post-Traumatic Stress Disorder, and Substance Use: Prediction of Revictimization in Adult Sexual Assault Survivors. *Journal of Child Sexual Abuse*, 18: 367–385.

Vanicelli, Marsha & Laurie Nash (1984) Effect of Sex Bias on Women's Studies on Alcoholism. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 8 (3): 334–336.

Vanja (2016) Idag känns detta så långt bort. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Vera (2016). Han med stort H. I: Linköpings Stadsmission (red.) *Ordet är mitt. Berättelser av våldsutsatta kvinnor i missbruk*. Stockholm: Linköpings Stadsmission.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wadsworth, Rick, Alana M. Spampneto & Bernadette M. Halbrook (1995) The Role of Sexual Trauma in the Treatment of Chemically Dependent Women: Addressing the Relapse Issue. *Journal of Counselling & Development*, Vol. 73: 401–406.